

Refakatsiz Çocukların Hukukî Temsili: Seçilmiş Avrupa Ülkeleri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme

Legal Representation of Unaccompanied Minors: An Assessment in Terms of Türkiye and Selected European Countries

Hümeyra Zeynep Nalçacıoğlu Erden*

Öz

Ebeveynlerinin ya da diğer herhangi bir yetişkinin sorumluluğunda olmayan refakatsiz çocukların hukukî temsili, tüm dünyada küresel bir problem olarak başat rolde öne çıkmaktadır. Velâyet altında olmayan bu çocukların başta sığınma sürecine dair işlemleri olmak üzere, onu tüm yasal işlemlerinde temsil edecek, barınması, eğitimi ve gelişiminden öncelikli sorumlu olacak, çocuğa dair kararlarda çocuğun üstün yararına göre hareket edilmesini sağlayacak temsilcilere ihtiyacı vardır. Ülkeler, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'den doğan yükümlülüklerine paralel olarak refakatsiz çocukların hukukî temsili ya kendi ulusal düzenlemelerine uyarlayarak ya da onlara özel yeni düzenlemeler yaparak tanzim etmeyi tercih etmektedir. Türkiye'de de sayıları giderek artan refakatsiz çocukların hukukî temsiliinde esas itibarıyla Türk Medenî Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu hükümleri uygulanmaktadır. İşbu çalışmada Türkiye'deki refakatsiz çocukların hukukî temsili, mevzuat ve uygulamadan verilen örnekler üzerinden, seçilmiş Avrupa ülkelerindeki uygulamalara da yer verilerek incelenecek ve çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler

Refakatsiz Çocuk, Refakatsiz Küçük, Refakatsiz Mülteci Çocuk, Hukukî Temsil, Yasal Temsil, Vesâyet, Vasi, Kayımlık

Abstract

The legal representation of unaccompanied minors who are not being cared for by their parents or any other adult stands out as one of the main global problems. These children are under no one's custody and need representatives who will represent them in all legal proceedings, especially during the asylum process, who will take primary responsibility for their shelter, education, and development, and who will ensure that decisions regarding the child are applied in accordance with the child's best interests. In line with states' obligations arising from the Convention on the Rights of the Child, they are responsible for resolving the legal representation of unaccompanied children either by helping children adapt to the current national legislation or by enacting new regulations specific to unaccompanied minors. The legal representation of unaccompanied minors, whose number is also increasing in Türkiye, is mainly carried out within the framework of the Turkish Civil Code and the Child Protection Law. This study will examine the legal representation of unaccompanied minors in Türkiye through examples given from current legislation and practice, including those in selected European countries, and will present recommended solutions.

Keywords

Unaccompanied Children, Unaccompanied Minors, Unaccompanied Refugee Children, Legal Representation, Guardianship, Guardian, Curatorship

* **Sorumlu Yazar:** Hümeyra Zeynep Nalçacıoğlu Erden (Dr. Öğr. Üyesi), İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. E-posta: hzerden@29mayis.edu.tr ORCID: 0000-0002-3144-4259

Atf: Nalçacıoğlu Erden HZ, "Refakatsiz Çocukların Hukukî Temsili: Seçilmiş Avrupa Ülkeleri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme" (2023) 43(1) PPIL 37. <https://doi.org/10.26650/ppil.2023.43.1.1176105>

Extended Summary

According to the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), an unaccompanied child is a person under the age of 18 who has been separated from her/his parents and is not being cared for by an adult who has undertaken the responsibility of care by law or custom. A similar definition can also be found in Türkiye's Law on Foreigners and International Protection (Art 3/1/m).

According to the UN Convention on the Rights of the Child, to which Türkiye is a party, every contracting party must treat every child under its jurisdiction like a national child without any discrimination (Art 2) and is also obliged to recognize the child who does not have parents or any other family member the protection granted in the Convention to a child who has been permanently or temporarily separated from her/his family environment for any reason (Art 22/2). This protection to be granted to the child also includes the legal representation of the child in processes concerning her/his interests.

Provisions governing the legal representation of unaccompanied children in Turkish legislation involve the regulation in the Child Protection Law that gives the court the discretionary authority to decide on the guardian and curatorship if deemed necessary while presenting an injunction decision (Art 7/7); the provisions of the Turkish Civil Code regarding the guardianship law (Art 396 et al.) and the Regulation on Child Support Centers also stipulate that a guardian or a curatorship will be appointed primarily for those who have no legal representative (Art 9/2). The design of the relevant regulations has not been tailored specifically for unaccompanied children.

Juvenile courts grant the protective and supportive injunctions necessary for the care and upbringing of unaccompanied children who are in need of protection regarding social service institutions until the minor reaches the age of maturity. If the child in care is not under custody, the guardianship authority appoints the director of the institution or another person as guardian.

According to the Regulation on Child Support Centers, a consultant is appointed to the unaccompanied child (Art 7/1/d). The duty of the consultant includes not only planning the child's accommodations in the center and educational and social activities and/or informing the child about daily functions in the center but also covers the procedures regarding the protective and supportive measures from the juvenile court; carrying out the child's basic needs such as clothing and stationery; covering the child's expenditures; and following the child's asylum process. These are in fact the duties that should be under the guardian's authority. However, due to the absence of a court decision, the consultant is clearly not the guardian and does not have guardian powers and responsibilities. However, when examining consultants' duties and responsibilities in this regulation, they are easily seen to actually be working as an assistant guardian.

During a meeting with officials from the General Directorate of Child Services, they stated that the primary target for unaccompanied children in Türkiye is not the appointment of a guardian or a curatorship. The person with whom the child meets every day or whom the court deems appropriate may only be appointed as the guardian in cases of necessity, such as family reunification. Avoiding appointing a guardian to an unaccompanied child has been justified as a requirement for the court decision, and time has elapsed to take and remove the relevant decisions. Meanwhile, even if the plaintiff in lawsuits filed with the request of guardianship is one of the child’s relatives, the person upon having their request be found appropriate is appointed not as a guardian but as a curatorship, due to the possibility of abuse.

Because unaccompanied children are obliged to stay in Türkiye, the law applying to the appointment of a guardian and curatorship will be recognized as Turkish law. In this sense, the management of the institution of guardianship with regard to Turkish substantive law and its suitability for unaccompanied children should be addressed.

In Turkish law, guardianship is regulated as a public institution. The guardianship authority belongs to the civil courts of peace, while the supervisory authority belongs to the civil court of first instance. Guardians and curatorships are the main authorities who carry out the affairs of guardianship; guardianship offices are the guardianship bodies that make decisions, check-up on situations, and give permission when necessary. The rule in Turkish law is that any minor who is not under custody is to be placed under guardianship. Without prejudice to the provisions regarding the powers of the guardianship offices, the guardian essentially represents the minor under guardianship in all legal proceedings. A curatorship may also be appointed by the court for a specific task. In addition, unaccompanied children for whom a care injunction decision has been taken can also benefit from foster family services.

As a result, when taking the regulations regarding unaccompanied children into account as a whole, one can easily conclude that these regulations are general and scattered. In this article’s opinion, the need exists for a new legal regulation that brings together and improves the provisions of the current legislation for unaccompanied children, inclusive of their legal representation. This regulation should also establish autonomous public legal entity guardianship institutions as well as regulate an institutional system. Guardian pools should be established within the legal person guardianship system. A guardian must be immediately appointed to the unaccompanied child before any asylum application is made. The time the court takes to decide upon the guardian appointment can be reduced by imposing an upper limit in terms of time. The appointment of a lawyer by the guardian to represent the child would also be appropriate.

I. Giriş

Dünyada 2021 yılı sonu itibarıyla zulüm, çatışma, şiddet, insan hakları ihlalleri veya ciddi şekilde kamu düzenini bozan durumlar sebebiyle 89,3 milyon insan zorla yerinden edilmiştir¹. Yaşadıkları ülkeyi terk etmek zorunda bırakılan bu kişiler, aslında çıktıkları zorunlu göç yolunda arzu ettikleri ülkeye ulaşana dek çok çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır.

Göç olgusu önce erkek, sonra kadın üzerinde hâkim iken 2000’li yıllardan itibaren “çocuk” üzerinde etkilerini göstermeye başlamış, bu bağlamda çocuk hakları ile göç hukuku arasında bir kesişim kümesi olarak yabancı statüsünde çocuk kavramı ortaya çıkmıştır². Zira hem grup hem de bireysel olarak gerçekleşen bu yoğun göç akımının içerisinde özellikle *hiçbir yetişkinin refakati ve sorumluluğu olmaksızın ferdî olarak hareket eden çocuklar* dikkati çekmektedir.

Türkiye’nin de tarafı olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme³’ye göre, uygulanacak olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç olmak üzere on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır (m 1). Göç sürecini tek başına deneyimleyen *refakatsiz çocuklar (unaccompanied children)* ise, millî kanunlara göre daha genç bir yaşta reşit sayılma durumu hariç, on sekiz yaşından küçük ve her iki ebeveyninden de ayrılmış ve yasayla veya gelenek yoluyla ona bakmakla sorumlu bir kişi tarafından bakılmayan çocuklardır^{4:5}.

Dünyada yaşanan göç hareketliliğine paralel olarak her geçen gün çok daha fazla göçmene⁶ ev sahipliği yapan Türkiye ise maruz kaldığı yoğun göç karşısında tarihi kökleri itibarıyla göçmenlere karşı izlediği hoşgörü politikasını, mevzuatında yapmış olduğu değişikliklere de yansıtmıştır. Nitekim refakatsiz çocuklar için benzer bir tanım Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu⁷’nda (YUKK) da yer almaktadır. Kanunda refakatsiz çocuk, “sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece⁸, kanunen

1 UNHCR, “Global Trends: Forced Displacement in 2021” (2021) 2.

2 Reyhan Atasü Topçuoğlu, *Türkiye’de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Araştırması* (İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansı ve Uluslararası Göç Örgütü 2013) 11.

3 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 4058, Kabul Tarihi: 09.12.1994, RG 11.12.1994/22138

4 BMMYK Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politika ve İşlemlere İlişkin Kılavuz İlkeler (1997) m 3.1 için bkz UNHCR, Guidelines on Policies and Procedures in Dealing with Unaccompanied Children Seeking Asylum (1997). Benzer bir tanım için bkz UNHCR Guidelines on Formal Determination of the Best Interests of the Child (2006) 5; UNHCR, Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children (2004) 13. “Reşit olmayan ve tabiiyetine sahip oldukları ülke dışında olup, anne babaları, vasi veya kanunen veya geleneklere göre onlardan sorumlu başka bir yetişkinin refakat etmediği çocuklar” şeklindeki farklı bir tanım için bkz Uluslararası Göç Örgütü, “Uluslararası Göç Hukuku No. 31”, in Richard Perruchoud ve Jillyanne Redpath Cross (eds), *Göç Terimleri Sözlüğü* (2. Baskı IOM 2013) 70.

5 Ailesinden ayrı düşmüş çocuklar (*separated children*) ise, “her iki ebeveyninden veya önceki yasal veya geleneksel vasisinden (diğer akrabalarından olması şartı aranmaksızın) ayrılmış kişilerdir. Bu yüzden bu kişiler arasında diğer yetişkin aile üyeleri tarafından refakat edilen çocuklar da olabilir” (UNHCR, Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children, (n 4) 13. Dolayısıyla ailesinden ayrı düşmüş çocuklarda velilerinden ve önceki vasislerinden ayrılmış olmakla beraber en azından yakın bir akrabasının gözetimi söz konusu iken; refakatsiz çocuklarda veli ya da önceki vasisden ayrılmış olmanın yanı sıra hiçbir yetişkin refakatçisinin gözetimi de söz konusu değildir.

6 Çalışmada göçmen terimi, siyasal karışıklıklar, sosyal ya da ekonomik sebepler yahut savaş gibi benzeri nedenlerle daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak amacıyla yaşadıkları ülkeyi terk eden ya da terk etmek zorunda bırakılan kişileri ifade edecek şekilde, Türk hukukundaki İskân Kanunu (Kanun Numarası: 5543, Kabul Tarihi: 19.09.2006, RG 26.09.2006/26301) anlamıyla değil, göç hukukundaki genel anlamı ile üst bir kavram olarak kullanılmıştır.

7 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Kanun Numarası: 6458, Kabul Tarihi: 22.11.2001, RG 11.04.2013/28615

8 Kanunda geçen “sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece” şeklindeki ifade, sorumlu bir yetişkinin refakati olmaksızın Türkiye’ye gelen veya Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuğa, vasi, kayyum ya da başka bir yasal temsilcinin atanması durumunda, refakatsiz olan çocuğun, artık refakatsiz olarak tanımlanamayacağı şeklinde yorumlamaya açıktır.

ya da örf ve âdet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye'ye gelen veya Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan" çocuk olarak tanımlanmakta (m 3/m) ve özel ihtiyaç sahibi kişiler kapsamında anılmaktadır (m 3/1).⁹ Türk hukukunda refakatsiz çocuklar¹⁰ iki farklı koruma statüsüne tâbi olarak korunmaktadır: uluslararası koruma statüsü ve geçici koruma statüsü¹¹. Uluslararası koruma mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünü (YUKK m 3/1/r), geçici koruma ise acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen kişileri kapsamaktadır (YUKK m 91/1).

Dünyada 2021 yılında toplam 1,7 milyon kişi sığınma başvurusunda bulunurken bunların 27 bini refakatsiz çocuklara aittir ki; bu rakam toplam başvuru sayısının %2'sine karşılık gelmektedir¹². Avrupa Birliği üyesi ülkelere ise 2021 yılında toplam 630.890 sığınma başvurusunda bulunulmuştur¹³. 267.360'ı kabul edilmiş olan bu başvuruların 23.255'i refakatsiz çocuklara aittir¹⁴. Türkiye ise barındırdığı geçici koruma altındaki yaklaşık 3,7 milyon Suriyeli ve diğer milliyetlere tâbi 322.000'e yakın uluslararası koruma altındaki mülteci sayısı ile, dünyanın en büyük mülteci nüfusuna sahip ülke konumundadır^{15,16}.

- 9 Refakatsiz çocuklara dair aynı düzenleme, Geçici Koruma Yönetmeliği'nde de yer almaktadır (m 3/1/1 ve m). (Geçici Koruma Yönetmeliği, RG 22.10.2014/29153).
- 10 Türkiye'deki refakatsiz çocuklar ile bire bir görüşülerek yaşadıkları göç süreci ve Türkiye'deki yaşam deneyimleri üzerine kaleme alınmış eserler için bkz Özge Silav, *Refakatsiz Çocukların İyilik Hallerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi* (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2022); Serap Tunç, *Refakatsiz Çocuk ve Gençlerin Kurum Bakımı ve Sonrasına İlişkin Deneyimleri* (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2022). Refakatsiz çocuklarla ilgili kamu kuruluşları, yerel yönetimler, uluslararası örgütler ve sahada çalışan sivil toplum kuruluşları ile görüşülerek yapılan araştırmalar (projeler) için bkz Kasım Karataş, Helga Rittersberger, Reyhan Atasü Topçuoğlu, Oğuzhan Ömer Demir, *Türkiye'de Refakatsiz Çocuklara Erişim ve Çocuğun Yüksek Yararına Yönelik Hizmet Sunumunun Teşvik Edilmesi Projesi Değerlendirme Raporu* (2014); Neva Öztürk, Gökçen Taner ve Ersoy Kontacı, *Çocukların Adalet Erişim Hakkı Çerçevesinde Hukuki Yardım Hizmetlerine Dönük İhtiyaç Analizi* (Türkiye Barolar Birliği 2019); *Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocuklar İçin Adalet Erişimi Güçlendirilmesi Projesi El Kitabı* (ed) in Nuray Ekşi (ed) (Türkiye Adalet Akademisi 2018).
- 11 Detaylı bilgi için bkz Aysel Çelikel ve Günseli Gelgel, *Yabancılar Hukuku* (Yenilenmiş 27. Bası, Beta 2022) 156-170.
- 12 Global Trends: Forced Displacement in 2021 (n 1). Refakatsiz çocuklara dair veri bildiriminde bulunan ülke sayısının yetersiz olması nedeniyle gerçek rakamın çok daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir.
- 13 Eurostat, "Children in migration-asylum applicants" <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Children_in_migration_-_asylum_applicants> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- 14 Sığınma başvurusu kabul edilen refakatsiz çocuk sayısı geçen yıla göre %72 oranında artış göstermiştir, bkz Eurostat, "Asylum 2021: asylum decisions and unaccompanied minors" <<https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220504-1>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022. Refakatsiz çocukların sığınma başvurularını ülke bazında incelemek için bkz Eurostat, "Asylum applicants considered to be unaccompanied minors-annual data" <<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00194/default/table?lang=en>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- 15 UNHCR, "Turkey Fact Sheet" (2022) 1 <<https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/03/UNHCR-Turkey-Factsheet-February-2022.pdf>> Erişim Tarihi 16 Ağustos 2022.
- 16 Göç İdaresi Başkanlığı'nın (GİB) "göç"e dair istatistikî verileri incelendiğinde genel olarak geçici koruma ya da uluslararası koruma altındaki kişilerin kadın-erkek-çocuk ayrımına yer verilmeksizin toplam sayısına yer verildiği (örneğin geçici koruma için bkz Göç İdaresi Başkanlığı, "Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler" <<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022; uluslararası koruma için bkz GİB, "Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu" <<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022), Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verileri incelendiğinde ise 0-18 yaş arasının özellikle incelenmediği (örneğin bkz TÜİK, "Uluslararası Göç İstatistikleri" (2019) <<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararasi-Goc-Istatistikleri-2019-33709>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022 (daha yeni tarihli göç istatistiği henüz yayınlanmamıştır) veya bkz TÜİK, "İstatistiklerle Gençlik" (2021) <<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2021-45634>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022) ve refakatsiz çocuklar özelinde herhangi bir kaydı verinin olmadığı tespit edilmiştir. Ancak TBMM İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan Göç ve Uyum Raporu'na göre (2018), çocuk destek merkezlerinde 288, koruyucu aile yanında kalan 8 refakatsiz çocuğun bakımı sağlanmaktadır bkz TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu, "Göç ve Uyum Raporu" (2018) 83.

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye göre her âkit devlet, kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa herhangi bir sebeple hiçbir ayırım gözetmeksizin vatandaşı çocuk gibi davranmak zorunda olup (m 2) geçici ve sürekli olarak aile yaşantısından yoksun kalan ya da o ortamda bulunmasının çocuğun yararına olmadığı durumlarda da ilgili çocuğa kendi yasalarına uygun olan bakımı sağlama ve koruma yükümlülüğüne sahiptir (m 20). Türk hukukunda adı geçen Sözleşme'den doğan yükümlülüklerle paralel olarak Anayasa¹⁷'nin "Aile korunması ve çocuk hakları" başlıklı 41. maddesi ve "Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler" başlıklı 61. maddesi ile vatandaş-yabancı ayırımı yapılmaksızın her çocuğun korunma ve bakımdan yararlanma hakkına sahip olduğu temel ilke olarak kabul edilmiş ve Devletin korunmaya muhtaç çocuklar için her türlü tedbiri almakla mükellef olduğu hüküm altına alınmıştır.

Sözleşme'ye göre, çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu çocuğun yüksek yararını dikkate alacak şekilde ilk önce ebeveynlere, yoklar ise yasal vasilere aittir (m 18). Sözleşme'de çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi gerekliliği de ayrıca vurgulanmıştır (m 12/2). Yine Sözleşmede, refakatsiz çocuklar özel olarak düzenlenmemiş olmakla birlikte, tek başına ya da ana-babası veya herhangi bir başka kimseyle birlikte bulunan ve mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da mülteci sayılan bir çocuğun, koruma ve insanî yardımdan yararlanmasına dair ilke yer almaktadır (m 22/1). Aynı ilkede, âdetâ refakatsiz çocukları kastedercesine, herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa Sözleşmeye göre tanınan korumanın, aynı esaslar içinde, ebeveynleri ya da ailesinin başka hiçbir üyesi bulunmayan çocuğa da tanınacağı hüküm altına alınmıştır (m 22/2). Çocuğa tanınacak bu koruma, çocuğun menfaatlerini ilgilendiren süreçlerde hukukî olarak temsilini kapsamaktadır¹⁸.

Benzer şekilde, âkit devletlerin Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla kurulan (m 43) Çocuk Hakları Komitesi'nin 6 nolu yorumuna¹⁹ göre de refakatsiz çocukların ana-babalarına ya da ana-baba sorumluluğuna yakın olan yetişkinlere dayalı olarak statülerinin değerlendirilmesi imkânı bulunmadığından, çocuğun refakatsiz olduğunun tespitinin akabinde ilgili statü başvurusundan hemen önce kendisine yasal bir temsilci atanmalı (para 21) ve bu temsilci, tüm hukukî süreçlerde çocuğa eşlik etmelidir (para 63, 72). Kaldı ki; uygun yasal statünün belirlenmesi, bu statüye başvuru ve statüye dair kararın çıkması aşamalarının yasal temsilci nezdinde ve onayı doğrultusunda yürütülmesi, çocuğun yararını önceleyen usule dair en temel güvence niteliğindedir (para 21). Öyle ki; Çocuk Hakları Komitesi statünün belirlenmesi dışında ilgili temsilcinin küçükle

17 Anayasa, Kanun Numarası: 2709, Kabul Tarihi: 18.10.1982, RG 09.11.1982/17863 (Mükerrer)

18 Öztürk, Taner ve Kontacı (n 10) 43.

19 Committee on the Rights of the Child, Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin, General Comment No 6, CRC/GC/2005/6 (2005).

ilgili alınacak her türlü kararda sürece dahil edilmesi gerekliliğini vurgulamıştır (para 33).²⁰ Yine aynı yorumda, küçüğün sığınma usulüne dair işlemlerinde, idareyle ve yargıyla olan işlemlerinde vasi ya da kayyım gibi temsilcilerin yanında avukat gibi yasal bir temsilci tarafından da temsil edilmesi gerekliliği ifade edilmiştir (para 21, 36). Atanacak temsilcilerin kural olarak sığınma süreci ve sosyal hizmetler konusunda uzmanlık eğitimi almış, yetkili kurum ve kişilerle etkili bir şekilde iletişim kurabilecek, refakatsiz çocuk ile diğer kişiler arasında köprü vasfını görececek nitelikte olması aranmaktadır²¹.

Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politika ve İşlemlere İlişkin Kılavuz İlkeler’de, her devlete, çocuğun refakatsiz olduğunun tespitinin ardından çocuğu hukukî olarak temsil edecek kişiyi atamak üzere resmi ancak bağımsız bir birimin kurulması önerilmektedir²². Çocuk Hakları Komitesi 6 nolu yorumuna göre de refakatsiz çocukların temsillerinin tek tek yapılmasının mümkün olamayacağı büyük ölçekli acil durumlarda çocukların temsillerinin devletler ve bu çocuklar adına çalışmalar yürüten kuruluşlar tarafından sağlanması (para 38) ve temsilciyi denetleyecek etkin mekanizmaların kurulması gerekmektedir (para 95).

YUKK’un refakatsiz çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararının gözetileceğini şeklindeki ilkesi (m 66/1) de esas itibarıyla Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin “kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir” şeklindeki 3. maddesine dayanmaktadır. Bu nedenledir ki; refakatsiz çocuğun Türkiye’ye gelme sebebi her ne olursa olsun bütün sıfatlarından arındırılarak önce “çocuk²³” olarak ele alınması²⁴ bu ilkenin bir gereğidir. Dolayısıyla sorumlu bir yetişkinin refakati olmaksızın Türkiye sınırları içerisinde yer alan çocuk hakkında ivedilikle kendisi için uygun olan koruma statüsüne dair işlemlerin yapılması; Türkiye’de barınması, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlara erişiminin temini; aile birleşimi ya da geri dönüşü için çocuğun yararını; kültür, dil ve din farklılıklarını gözetecek bir kişi tarafından hızlı bir şekilde temsili önem arz etmektedir. Bu da ancak çocuğu temsil edecek bir temsilci ile mümkün olabilecektir. Ne var ki yapılan araştırmalar, refakatsiz küçüklerin, özellikle Türkçe bilmemeleri sebebiyle, Türkiye’de sahip oldukları hakların neler olduğuna; bu haklara ve bu haklarını kullanırken kendilerine sunulan hukukî yardımlara

20 BM Genel Kurulu’nun Çocukların Alternatif Bakımına Yönelik Kılavuz İlkeleri’nde de refakatsiz bir çocuğun tespiti halinde, sığınma süreci boyunca çocuğun bakımından sorumlu bir temsilcinin ya da kuruluşun derhal atanması gerekliliği ifade edilmiştir (para 145), bkz UNHCR, Guidelines for the Alternative Care of Children (2009).

21 Guidelines on Policies and Procedures in Dealing with Unaccompanied Children Seeking Asylum (n 4) (m 5.7). Aynı yönde Çocuk Hakları Komitesi’nin 6 nolu yorumu (n 19) para 33-38.

22 Guidelines on Policies and Procedures in Dealing with Unaccompanied Children Seeking Asylum (n 4) (m 5.7).

23 YUKK’a göre çocuk, henüz on sekiz yaşını doldurmamış ve ergin olmamış kişiyi ifade etmektedir (m 3/e).

24 Genel olarak bkz Heaven Crawley, *Child First, Migrant Second: Ensuring That Every Child Matters* (Immigration Law Practitioners’ Association 2006).

nasıl ulaşabileceklerine dair bilgilerinin olmadığını göstermektedir²⁵. Dolayısıyla refakatsiz Türkiye'ye gelen ya da Türkiye'ye girdikten sonra refakatsiz kalan on sekiz yaşından küçük bu çocukların özellikle yetkililerle iletişimde, hakları konusunda bilgilendirilmesinde ve kendi yararları için atılacak adımların tespitinde onlar adına hareket edecek, gerekli kararları alabilecek, güvenilir temsilcilere ihtiyaçları olduğu açıktır. Refakatsiz çocuklar için aile birleşimi, gönüllü geri dönüş²⁶, üçüncü bir ülkeye yerleştirme, yerel entegrasyon ya da ülkelerarası evlat edinme gibi çözüm önerileri sunulmaktadır. İşte temsilci, somut şartları değerlendirerek refakatsiz çocuk için en uygun ve sürdürülebilir çözümü, çocuğun da görüşünü dikkate alarak tercih etmelidir.

Bu bakımdan Türk hukukunda refakatsiz çocukların hukukî temsiline dair özel bir düzenleme bulunmamakta; Türk Medenî Kanunu²⁷ (TMK) ve Çocuk Koruma Kanunu²⁸ (ÇKK) hükümleri çerçevesinde refakatsiz çocukların vasi ya da kayyım aracılığıyla hukukî olarak temsiline karar verilmektedir. Sadece Refakatsiz Çocuklar Yönergesi²⁹ nde (m 10/1/d) ve Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği³⁰ nde (m 7/1/d) kabul merkezinden kalacağı kuruluşa aktarılan refakatsiz çocuğa, yerleştirildiği yer kuruluş müdürü tarafından “danışman” tayin edileceği hüküm altına alınmıştır. Yönergede “temsil” ifadesi hiç geçmemekte, danışman ise “kuruluşa kabul edilen her çocuğun uyumunu sağlamak, takibini yapmak, uygulama ve mesleki çalışma planlarını izlemekten sorumlu meslek elemanı” olarak tanımlanmaktadır (m 4/1/1).

Bu kapsamda göçmenlerin geri dönüp dönmeyeceği, gönüllü geri dönüşün mümkün olup olmayacağı bahislerinden ziyade bu çalışmada, bir vaka olarak ülkemizde yadsınamayacak sayıdaki göçmenlerin varlığı kabul edilerek mevcut sorunlardan biri, refakatsiz çocukların hukukî temsili ele alınacaktır. Belirtmek gerekir ki çalışmada “hukukî temsil” ifadesiyle hem vasilik ve kayyımlik hem de avukatlık müesseseleri ile benzer yasal temsilciler kastedilmektedir³¹. Çalışmada refakatsiz çocukların yasal ya da yasal olmayan yollarla ülkelere giriş yaptıktan sonra nasıl temsil edildikleri, seçilmiş Avrupa ülkelerinde ve Türkiye'deki uygulamalar çerçevesinde ele alınacaktır.

25 Öztürk, Taner ve Kontaktı, (n 10) 15.

26 Refakatsiz çocukların aile birleşimi ve gönüllü geri dönüşüne dair bkz Merve Sizer, *Ülkeden Uzaklaştırmaya İlişkin Kararlarda Çocuğun Yüksek Menfaati İlkesinin Rolü* (Yetkin Yayınları 2021) 140-157.

27 Türk Medenî Kanunu, Kanun Numarası: 4721, Kabul Tarihi: 22.11.2001, RG 08.12.2001/24607

28 Çocuk Koruma Kanunu, Kanun Numarası: 5395, Kabul Tarihi: 03.07.2005, RG 15.7.2005/25876

29 Refakatsiz Çocuklar Yönergesi (RÇY), 20.10.2015 tarihli yazı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından onaylanmıştır.

30 RG 29.03.2015/29310

31 Uluslararası metinlerde vasi (*guardian*), ebeveyn sorumluluğuna sahip olan ve çocuğu tüm yasal işlemlerinde temsil eden bağımsız bir kişi olarak tanımlanırken (European Union Agency for Fundamental Rights, “Guardianship for children deprived of parental care” (2015) 14), temsilci (*representative*, *legal representative*) ise sığınma prosedüründe çocuğa destek olmak ve temsil etmek amacıyla yetkili makamlarca atanan kişi veya kuruluştur (örneğin bkz Directive 2013/33/EU of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast), (2013) L 180/96 (m 2/j). Bu anlamda temsilci, avukattan (*lawyer*, *legal professional*) farklı bir kişidir, bkz European Union Agency for Fundamental Rights, *Guardianship Systems For Unaccompanied Children in The European Union Developments Since 2014* (Publication of the European Union 2022) 15. Benzer yönde Marina Vannelli, “The Unaccompanied Child’s Right to Legal Assistance and Representation in Asylum Procedures under EU Law” (2022) 11 (1) 11 Laws 1, 3.

II. Seçilmiş Avrupa Ülkelerinde Refakatsiz Çocukların Hukukî Temsili

Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkeler³², Birliğin sistemli, hızlı ve etkin karar mekanizmaları ile homojen uygulamaları doğrultusunda çizilen çerçeve içerisinde refakatsiz çocukların hukukî olarak temsilini düzenlemekle³³ ve mümkün olan en kısa sürede bir temsili atamakla yükümlüdürler³⁴. Birlik çalışmaları içerisinde Refakatçisi Olmayan Küçüklere İlişkin Eylem Planı³⁵ (2010-2014); Avrupa Birliği Komisyonu'nun hazırladığı Ebeveyn Bakımından Yoksun Çocukların Vesâyetine Dair El Kitabı³⁶; Göç Halindeki Çocukların Korunmasına Dair karar³⁷ ve Çocuk Haklarına İlişkin AB Stratejisi'ne dair karar³⁸; Göç bağlamında refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar için etkili vesâyet hakkında tavsiye karar³⁹; AB Yeni Göç ve İltica Paktı⁴⁰; Avrupa'da Göç ve Sığınma Bağlamında Hassas Durumdaki Kişilerin Korunması Eylem Planı⁴¹ (2020-2025) ve Avrupa Birliği'nde Refakatsiz Çocukların Vesâyet Sistemlerine Dair Rapor⁴² gibi Avrupa Birliği'nde refakatsiz olduğu tespit edilen çocukları yasal olarak temsil edecek kişilerin görev ve sorumluluklarına dair uygulanması zorunlu veya rehber nitelikteki çalışmalar yer almaktadır.⁴³

32 Tüm AB üyesi ülkeler, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye taraf, European Parliamentary Research Service, Briefing-Children's rights in the EU Marking 30 years of the UN Convention on the Rights of the Child (2019) 1.

33 Directive 2013/33/EU (n 30) (m 24); Directive 2013/32/EU of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection (recast), (2013) L 180/60 (m 25).

34 Avrupa Birliği Komisyonu'na göre refakatsiz çocuğa dair kayıt alındıktan sonra en fazla beş iş günü içerisinde bir temsilcinin atanması gerekmektedir, bkz European Commission, Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection and for the content of the protection granted and amending Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents, COM (2016) 466 final 49 ve European Commission, Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a common procedure for international protection in the Union and repealing Directive 2013/32/EU, COM (2016) 467 final 15. Ancak temsilci tayini için zaman sınırının 15 güne ve istisnai olarak 25 iş gününe kadar uzatılması teklif edilmiştir, bkz Council of the European Union, Directive 2013/33/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)-Conditional confirmation of the final compromise text with a view to agreement, Interinstitutional File: 2016/0222 (COD) (2018) (m 9/3).

35 Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, "Action Plan on Unaccompanied Minors (2010-2014)", SEC (2010) 534.

36 Guardianship for children deprived of parental care (n 31).

37 Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, "The protection of children in migration", COM (2017) 0211 final (2017).

38 Communication From The Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, "EU strategy on the rights of the child", COM (2021) 142 final (2021).

39 Council of Europe, "Effective guardianship for unaccompanied and separated children in the context of migration, Recommendation", CM/Rec (2019)11 of the Committee of Ministers (2020).

40 European Commission, "The New Pact on Migration and Asylum documents" (2020).

41 Council of Europe Action Plan on Protecting Vulnerable Persons in the Context of Migration and Asylum in Europe (2021-2025).

42 27 AB üyesi ülke ile Sırbistan ve Kuzey Makedonya'ya dair Raporda, refakatsiz çocukların vesâyetine dair sistemler, yasal temsilcinin atanması ve nitelikleri çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir, Guardianship Systems For Unaccompanied Children in The European Union Developments Since 2014 (n 31).

43 Avrupa'daki refakatsiz çocuklara dair detaylı bir inceleme için bkz Nazlı Töre, *Avrupa Yollarında Kayıp Göçmen Çocuklar* (Turhan Kitabevi 2022). Yazar, AB müktesebatında refakatsiz çocukların haklarına dair özel bir düzenlemenin bulunmadığını ifade ederek üye ülkeler bazındaki uygulamaların Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'den doğan yükümlülükler ile göç ve sığınmaya dair ulusal düzenlemelerin birleşiminden oluşan yerel düzeyde kalan sözde gayretlerden ibaret olduğu kanaatinde (209-217).

Birlik üyesi ülkelerde refakatsiz çocukların bakımıyla ilgilenen kuruluşlarla işbirliği yaparak refakatsiz çocukların Avrupa ülkelerindeki yakınlarının bulunması ve birleştirilmesi ile refakatsiz çocukların kabulünden elde edilen deneyimlerin paylaşılmasını amaçlayan Avrupa Vesâyet Hizmetleri Ağı olarak adlandırılabilen Birlik tarafından finanse edilen EGN (*European Guardianship Network*) dünyada bu alanda çalışan öncü kuruluşlardan biridir⁴⁴.

Çalışmada Belçika, Hollanda ve İsveç'in refakatsiz çocukların hukukî temsiline dair uygulamaları incelenecektir. Her üç ülke de Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye taraf olduğundan ülkelerindeki tüm çocuklara eşit muamelede bulunmakla yükümlüdür. Anılan ülkeler, refakatsiz çocukların hukukî temsiline dair düzenlemelerini kanun düzeyinde yapmaları veya bu çocuklara özgü ayrı vesayet kurumları oluşturmaları nedeniyle tercih edilmiştir. Son olarak belirtmek gerekir ki amacımız aşağıda inceleyeceğimiz ülkelerin göçmenlere yönelik tutumlarından ziyade refakatsiz çocukların vesâyetine dair düzenlemelerini ele almaktır.

A. Belçika⁴⁵

24 Aralık 2002 tarihli Belçika Vesâyet Kanunu'na göre refakatsiz çocuk⁴⁶, (i) 18 yaşın altında ve (ii) Avrupa Ekonomik Alanı üyesi ve İsveç vatandaşı olmayan bir ülkenin vatandaşı olup (iii) yürürlükteki yasalara göre kendisi üzerinde ebeveyn veya vesâyet yetkisi olan bir kişinin refakatinde bulunmayan, (iv) mülteci statüsü için başvuran veya Belçika'da yasal ikamet koşullarını sağlamayan kişidir (m 479/5)^{47, 48}.

Belçika sınırında ya da içerisinde on sekiz yaşından küçük görünen ya da on sekiz yaşından küçük olduğunu beyan eden refakatsiz küçüğün tespiti durumunda her

44 European Guardianship Network <<https://www.egnetwork.eu/about/history/>> Erişim Tarihi 1 Eylül 2022.

45 2021 yılı itibarıyla kayıtlı 4881 refakatsiz çocuk bulunan Belçika (Asylum Information Database by European Council on Refugees and Exiles, "Identification-Belgium" <<https://asylumineurope.org/reports/country/belgium/asylum-procedure/guarantees-vulnerable-groups/identification/>> Erişim Tarihi 31 Ağustos 2022), Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ne ve Mültecilerin Hukukî Statüsü'ne İlişkin Protokol'e taraftır bkz States Parties to the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol <<https://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b73bd63.pdf>> Erişim Tarihi 31 Ağustos 2022.

46 2002 yılında Kanada'daki annesinin yanına dönmek için Kongo'dan Belçika'ya giderken yetişkinlerle beraber iki ay süreyle gözüaltına alınıp sınırırıldı edilen 5 yaşındaki kız çocuğun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) yapmış olduğu başvuru neticesinde Belçika, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 3, 5 ve 8. maddelerinin ihlali nedeniyle suçlu bulunmuştur. Anılan dava, refakatsiz çocukların hukukî temsilinin Vesâyet Kanunu'nda düzenlenmesine vesile olmuştur. (Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v Belgium, App no 13178/03 (ECHR, 12 December 2006) kararı için bkz Katrien De Graeve, Marianne Vervliet ve Ilse Derluyn, "Between Immigration Control and Child Protection: Unaccompanied Minors in Belgium" 2017 (15) 1 Social Work and Society International Online Journal 1, 5.

47 Belçika Vesâyet Kanunu için bkz <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2002122445&table_name=loi> Erişim Tarihi 31 Ağustos 2022. Kanun, Refakatsiz Yabancı Küçüklerin Vasiliği başlıklı 479. maddesinde, 29 ayrı alt maddeye yer vermiştir. Bundan sonra bu Kanuna dair anılan maddeler, 479. maddenin alt maddeleri olarak sadece alt madde numarası ile anılacaktır.

48 İlgili maddeye göre Belçika, refakatsiz küçüklere Avrupa Ekonomik Alanı'ndan gelenler ve gelmeyenler şeklinde ikiye ayırarak farklı muameleyle tâbi tutmaktadır. Buna göre, Avrupa Ekonomik Alanı'ndan gelen ve *hassas durumdaki Avrupalı küçüklere* (*European minors in a vulnerable situation*) olarak adlandırılan refakatsiz küçüklere, Vesâyet Kanunu kapsamında değildir. Ayrıca bkz European Migration Network, *Unaccompanied minors in Belgium Reception, Return and Integration Arrangements* (2009) 7.

ilgili makam, Vesâyet Hizmetleri Bölümü'ne (*Dienst Voogdij*) bildirimde bulunmak zorundadır (m 6). Vesâyet Hizmetleri Bölümü refakatsiz çocuğa iki farklı şekilde muamele edebilmektedir; eğer ki çocuğun küçük olduğuna dair herhangi bir şüphe yok ise çocuğa derhal vasi atanırken (m 8), çocuğun yaşına dair şüphe söz konusuysa Vesâyet Hizmetleri Bölümü'nün gözetiminde çocuğun yaşını tespit edilir. Yapılan tıbbî test sonucunda küçük olduğu anlaşılan çocuğa vasi atanır; on sekiz yaşından büyük olduğu anlaşılan kişi ise yetişkin muamelesine tâbi olur (m 7).

Refakatsiz çocuğa atanan vasi, refakatsiz çocuğu tüm yasal işlemlerinde temsil eder (m 9). Vasi, çocuğa iltica başvurusunda yardımcı olmak zorundadır (m 9/1); ancak çocuk isterse vasiden bağımsız olarak da iltica başvurusunda bulunabilir (m 9/son). İltica başvurusundaki mülâkatlar ile çocuk hakkındaki her duruşma mutlaka vasinin eşliğinde gerçekleştirilmelidir. Öyle ki; vasinin yokluğunda gerçekleşen mülakat, hukuken geçerli sayılmaz⁴⁹. Vasi, avukat tayin etmek (m 9/3), çocuğun Belçika'da kaldığı süre boyunca çocuğun eğitim görmesini ve uygun psikolojik destek ve tıbbî bakım almasını ve çocuğun siyasî ve dîni görüşlerine saygı duyulmasını sağlamak zorundadır (m 10/1). Vasi, küçüğün evlenmesine, evlat edinilmesine veya çalıştırılmasına rıza gösteremez (m 10/2). Vasi, çocuğun aile bireylerini bulmasına yardımcı olmak, çocuk ile ilgili tüm süreç ve kararlar hakkında çocuğu bilgilendirmek (m 11) ve çocuğun menfaatini gözeterek şekilde hareket etmek zorundadır (m 12/2). Vasi, refakatsiz çocuğa dair tüm görevlerini icra ederken bağımsız olmakla beraber (m 3) belli bazı işler için sülh hukuk mahkemesinden izin almalıdır (m 12/1). Bu anlamda vasi, atandıktan itibaren düzenli aralıklarla çocuğa ilişkin hazırladığı raporları Vesâyet Hizmeti Bölümü'ne gönderir (m 13).

Vesâyet Hizmetleri Bölümü, Belçika Adalet Bakanlığı'na bağlı olup vasi listesinin hazırlanması, atanması, denetimi ve vasilere sunulacak eğitim hizmetlerinden sorumludur (m 3). Belçika'da vasilik profesyonel vasilik ve gönüllü vasilik olmak üzere iki çeşittir. Profesyonel vasilik, sosyal ve hukukî hizmetler alanında etkin sivil toplum kuruluşları üyeleri tarafından gerçekleştirilirken gönüllü vasilik, tamamen isteğe bağlıdır⁵⁰. Gönüllü vasiler aynı anda iki ya da üç çocuk ile ilgilenirken profesyonel vasiler aynı anda on sekiz kadar çocuk üzerinde çalışabilmektedir⁵¹. Her iki tür vasilik de ücrete tabi olup⁵² her vasinin her yıl yeniden alınması zorunlu eğitimi tamamlaması gerekmektedir⁵³. Vasilik, refakatsiz çocuğun on sekiz yaşına gelmesiyle, velisinin ortaya çıkmasıyla, ölüm ya da Belçika vatandaşlığını almasıyla, vasisin çocuktan en azından dört aydır haber alamaması durumlarında kendiliğinden sona erer (m 24).

49 European Guardianship Network, Towards a European Framework of Guardianship Institutions (2010) 13.

50 ibid 12.

51 Guardianship Systems For Unaccompanied Children in The European Union Developments Since 2014 (n 31) 30.

52 Graeve, Vervliet ve Derluyn (n 46) 5.

53 Towards a European Framework of Guardianship Institutions (n 49) 12; Unaccompanied minors in Belgium Reception, Return and Integration Arrangements (n 48) 24.

Belçika’da Haziran 2017’den beri Fransızca konuşan vasiler ve Eylül 2018’den beri Hollandaca konuşan vasiler için sosyal hizmet uzmanları ve deneyimli vasiler tarafından desteklenen Koçluk Projesi⁵⁴ uygulamaktadır. Koçluk Projesi kapsamında oluşturulan vasi yardım masası ile uygulamaya yönelik ya da hukukî sorunlara dair vasilerin telefon edebilecekleri ya da e-posta gönderebilecekleri her an erişilebilir bir yardım mekanizması oluşturulmuştur. Yine bireysel koçluk kapsamında deneyimli vasiler ile vaka çalışması imkânı sunulmuştur. Koçluk Projesi ayrıca Vesâyet Hizmetleri Bölümü’nün sunduğu eğitimlere ek olarak güncel konular hakkında da eğitimler düzenlemektedir. Böylece refakatsiz çocuklara atanan vasilerin göç hususunda ve özellikle refakatsiz çocuklara ilişkin olarak uzmanlaşmaları amaçlanmaktadır. Son olarak belirtmek gerekir ki refakatsiz çocuklar için koruyucu aile uygulaması, Belçika’da çok yaygın değildir⁵⁵.

Sonuç olarak Belçika’da refakatsiz çocukların hukukî temsili, kanun ile tek bir çatı altında düzenlenmiştir. Vesâyet Hizmetleri Bölümü, Belçika sınırları içerisinde herhangi bir yetişkinin gözetiminde olmadığı tespit edilen refakatsiz çocuğa, elindeki vasi havuzundan çocuğa uygun vasiyi derhal atamaktadır. Yani refakatsiz çocuğa vasi atanması için mahkeme kararına ihtiyaç yoktur. Refakatsiz çocuğun iltica süreci ancak vasinin atanmasından sonra ve onun gözetiminde başlamaktadır. Refakatsiz çocuğa atanan vasi, çocuğu idari ve adli tüm süreçlerde çocuğu yasal olarak temsil etmektedir. Vasi, çocuğun üstün yararına uygun olacak şekilde aile birleşimi ve geri dönüşün yanı sıra çocuğun eğitimi, barınması, sağlığı gibi yaşamsal ihtiyaçlarının karşılanmasına da destek olmaktadır. Çocuğu yasal olarak temsil edecek avukat, vasi tarafından görevlendirilmektedir.

B. Hollanda⁵⁶

Hollanda’da risk altındaki çocuk ve gençlerin korunması amacıyla 2005 yılında Gençlik Bakım Kanunu (*Wet op de Jeugdzorg*) yürürlüğe girmiştir. Kanunda geçen gençlik kavramı, 0-24 yaş arası çocuk ve gençleri ifade etmektedir. Kanunun amaçlarından biri, çocuk ve gençlerin bakımının sağlanması ve özellikle çocukların her türlü istismara karşı çocukların korunmasıdır. Kanun bu amaçla Adalet Bakanlığı’na bağlı Çocuk Koruma Konseyi’ni (*Raad voor de Kinderbescherming*) kurmuştur. Konsey, gelişimi risk altında bir çocuğun tespiti durumunda çocuk mahkemelerinden

54 Koçluk Projesi hakkında detaylı bilgi için bkz Ursula Kilkelly, Stephanie Rap, Guillaume Coron ve George Moschos, *Promoting child-friendly approaches in the area of migration, Standards, guidance and current practices* (Council of Europe 2019) 53. Ayrıca bkz Caritas International <<https://www.caritasinternational.be/en/projects/asylum-migration-en/umr-guardianship/>> Erişim Tarihi 31 Ağustos 2022.

55 Liedewij de Ruijter de Wildt, Elisabeth Melin, Philip Ishola, Peter Dolby, Jan Murk and Peter van de Pol, *Overview of family-based reception for unaccompanied minors in the EU Member States*, (NIDOS 2015) 35.

56 2021 yılı itibarıyla kayıtlı 2191 refakatsiz çocuk bulunan Hollanda, (Asylum Information Database by European Council on Refugees and Exiles, “Statistics-the Netherlands” <<https://asylumineurope.org/reports/country/netherlands/statistics/>> Erişim Tarihi 31 Ağustos 2022), Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi’ne ve Mültecilerin Hukukî Statüsü’ne İlişkin Protokol’e tarafır bkz States Parties to the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol <<https://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b73b0d63.pdf>> Erişim Tarihi 31 Ağustos 2022.

gerekli koruma kararlarının alınması veyahut ebeveynlerinin velâyet hakkının kısıtlanması ya da kaldırılması ve vasi atanması için başvuruda bulunabilir. Çocuk ve gençlerin haklarının daha iyi korunması ve haklarına hızlı erişimi amacıyla her şehirde Gençlik Koruma Ajansı (*Bureau Jeugdzorg*) kurulmuştur. Kanun belediyeleri de çocukların ve gençlerin bakımından sorumlu kılınmış⁵⁷ ve 2019 yılından itibaren bu kapsama refakatsiz çocukların bakımı da dâhil edilmiştir⁵⁸. Buna göre, çocuğun statüsü ne olursa olsun, çocuğa her türlü bakım hizmeti sağlanmalıdır.

Hollanda’da küçük, henüz on sekiz yaşını doldurmamış ve evli olmayan veya kayıtlı bir birliktelikte ortak olarak kaydedilmemiş kişilerdir (Hollanda Medenî Kanunu⁵⁹ m 233). Hollanda’daki tüm küçükler, velâyet veya vesâyet altında olmalıdır (m 245/1). Buna göre, velâyet altında olmayan her küçüğe, aile mahkemesi (*district court*) tarafından bir vasi atanır (m 295). Ebeveynlerden birinin ya da her ikisinin çocuklar üzerinde yetki kullanmasının imkânsız olması veya birinin veya her ikisinin nerede olduğunun bilinmiyor olması durumunda da küçüğe vasi atanır (m 253 r).

Vesâyet, küçüğün ebeveynleri dışındaki başka bir kişi tarafından yürütülmelidir (m 245/3). Vesâyet, küçüğün şahsını, mülkünün idaresini ve özel hukuk alanındaki iş ve işlemlerinde yasal olarak temsilini kapsamaktadır (m 245/4; 337; 349). Küçüğe en az bir yıldır bakan koruyucu aile, çocuk mahkemesinden küçüğün vasisi olarak atanmayı talep edebilir (m 299 a). Vasi, kefil olmak ya da bağışlamak gibi işlemler için mahkemeden izin almak zorundadır (m 345). Çocuk mahkemesi ivedi bir durumun varlığı halinde soruşturma bitene kadar çocuğu geçici olarak vesâyet altına alabilir (m 255).

Hollanda’da gerçek kişi vasiler dışında tüzel kişi vasilik de kanunla düzenlenmiştir. Belirli bir süreyle oturma izni verilmesi amacıyla başvuruda bulunan küçüğün vesâyetini mahkeme, Adalet Bakanlığı tarafından bu amaçla kurulan tüzel kişilere verebilir (m 302/2). Bu tüzel kişi, gerçek kişi vasilerin küçük üzerinde sahip olduğu aynı yetki ve görevlere sahiptir (m 303).

Hollanda’da refakatsiz çocuklara vasi atanması amacıyla kurulmuş olan ulusal vesâyet kurumu, Hollanda Adalet Bakanlığı bünyesinde kurulu olan NIDOS⁶⁰’tur. Refakatsiz çocuğun on sekiz yaşına kadarki gelişiminin yönetiminden sorumlu olan NIDOS gözetiminde vesâyet, çocuğun kültürel geçmişi ile barışık ve üstün yararını gözeten uzman vasiler tarafından yürütülür. NIDOS, çocuk mahkemesinden refakatsiz çocuk için vasi olarak atanmayı talep eder (m 256/1).

57 Helen Bouma, Mónica López, Erik Knorth ve Hans Grietens Briefing, Briefing on the Dutch Child Protection System” (2016) Hestia 1 için <<http://www.projecthestia.com/wp-content/uploads/2015/03/POLICY-BRIEFING-NL.pdf>> Erişim Tarihi 5 Eylül 2022.

58 Vereniging van Nederlandse Gemeenten, “Factsheet Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (AMV’ers)” (2016) <<https://vng.nl/sites/default/files/publicaties/2018/20160531-factsheet-amv.pdf>> Erişim Tarihi 5 Eylül 2022.

59 Hollanda Medenî Kanunu için Dutch Civil Code <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook01.htm>> Erişim Tarihi 1 Eylül 2022.

60 “More about NIDOS” <<https://www.nidos.nl/en/home/missie-en-visie-van-nidos/>> Erişim Tarihi 1 Eylül 2022.

Refakatsiz çocuğun, kabul merkezinde (*registration centre*) yabancılar polisi tarafından kaydı alındıktan sonra çocuklara NIDOS tarafından derhal temsilci atanır. Temsilci, refakatsiz çocuk ile özellikle barınacak yerin tespiti için kabul merkezinde ilk görüşmeyi yapar. Bu görüşmede temsilci, çocuk ve ailesi hakkında bilgi edinir; çocuğu hakları konusunda bilgilendirir ve çocuk için en uygun sığınma başvurusunun ne olacağına karar verir. Bu aşamada ayrıca çocuk mahkemesine vasi atanması için başvuruda bulunulur. Refakatsiz çocuğun NIDOS tarafından atanan ve geçici vasi olarak görev yapan geçici gençlik temsilcisi (*youth protector*) tarafından temsili ile çocuk mahkemesinin vesâyet kararını vermesi arasındaki ön vesâyet aşaması⁶¹, çocuk mahkemesinin vesâyet kararını vermesine kadar sürer. Ön vesâyet aşamasında henüz mahkeme kararıyla vasi olarak atanmamasına rağmen temsilci, refakatsiz mültecinin bir temsilcisi olarak hareket eder. Adli suçlar ile ilişkisi tespit edilen refakatsiz çocuğa çocuk mahkemesinden vasi atanmasını ise Çocuk Koruma Konseyi talep eder⁶². Hollanda'daki refakatsiz çocuklar üzerindeki toplam vesâyet sayısı, 2018 yılında 3726, 2017 yılında 4469, 2016 yılında 5678'dir⁶³. 2015 yılı rakamlarına göre, bir vasi ortalama 23 refakatsiz çocuk ile ilgilenmektedir⁶⁴.

NIDOS ve diğer vesâyet kurumları Gençlik Bakım Kanunu kapsamında belirli standart ölçütlere göre çalışmakta ve hükümet organı olan Gençlik Bakım Teftiş Kurulu (*Inspectorate for Health and Youth Care*) tarafından denetlenmektedir⁶⁵. NIDOS'un kendi İç Denetleme Kurulu da vardır⁶⁶.

Küçüğün günlük bakımı, kaldığı yerdeki servise ait olup NIDOS tarafından atanan vasi refakatsiz çocuğu kural olarak en azından ayda bir kez ziyaret eder, ancak vasinin yoğunluğuna göre günlük ve haftalık ziyaret de olabilir⁶⁷. Aksi bir durum olmadığı sürece vesâyet on sekiz yaşına kadar devam eder⁶⁸. NIDOS bünyesindeki vasiler, sosyal hizmet alanında lisans derecesine sahip çocuk koruma üzerine uzmanlaşmış kişiler olup⁶⁹ aylık olarak ücret almaktadırlar⁷⁰. Vasinin görevleri, küçüğün yüksek yararını göre hareket etmek, çocuğun Hollanda'da güçlü ve sosyal bir çevre edinmesini teşvik etmek, çocuğu

61 Ancak bu prosedür, on beş yaşından küçük olan ve koruyucu ailenin yanına yerleştirilen çocuklar için uygulanmaz. Ön vesâyet aşaması hakkında detaylı bilgi için bkz NIDOS 2018 Jaarverslag <https://www.nidos.nl/wp-content/uploads/2019/05/jv2018_270519_LR.pdf> Erişim Tarihi 5 Eylül 2022.

62 European Migration Network, *Children in Migration Netherlands national contribution to the EMN study on 'Children in Migration'* (2021) 12.

63 NIDOS 2018 (n 61) 9.

64 Elianne Zijlstra, Jet Rip, Daan Beltman, Carla van Os, Erik J. Knorth ve Margrite Kalverboer, "Unaccompanied minors in the Netherlands: Legislation, policy, and care" (2017) 15 (2) *Social Work and Society International Online Journal* 1, 4.

65 Towards a European Framework of Guardianship Institutions (n 49) 47.

66 Children in Migration Netherlands national contribution to the EMN study on 'Children in Migration' (n 62) 9.

67 Marcelle Reneman, "Identification of asylum seekers with special reception and procedural needs in the Dutch asylum procedure", UNCHR VU Migration Law Working Paper Series 16, (2018) 34, 124.

68 Zijlstra, Rip, Beltman, Os, Knorth ve Kalverboer (n 64) 4.

69 Margrite Kalverboer, Elianne Zijlstra, Carla van Os, Daniëlle Zevulun, Mijntje ten Brummelaar ve Daan Beltman, "It is a house but it isn't my home" Unaccompanied minors in the Netherlands and the care facility in which they flourish best" (2016) 1, 2.

70 Towards a European Framework of Guardianship Institutions (n 49) 48.

etkileyecek her türlü kararda çocuğu yasal olarak temsil etmek ve çocuğun katılımını sağlamak şeklinde özetlenebilir⁷¹. Tam zamanlı çalışan bir vasi (*juvenile protector*) ortalama yirmi dört çocuk ile ilgilenir⁷². 2016 yılında yapılan bir araştırmaya göre refakatsiz çocuklar, %69.7 oranında kendilerine atanan vasiden memnundurlar⁷³.

Sonuç olarak Hollanda’da refakatsiz çocuk, ülkeye giriş yaptığı andan itibaren mutlaka bir temsilci tarafından temsil edilmektedir. Hollanda’da refakatsiz çocuk üzerindeki vesâyet, mahkeme kararı ile kurulmakta olup esas olarak tüzel kişiliği haiz NIDOS adı verilen milli vesâyet kurumu tarafından koordine edilmekte ve profesyonel vasiler tarafından yürütülmektedir. NIDOS, refakatsiz çocuğun daha çok kendi kültürüne yakın koruyucu aileler tarafından bakılması yolunu izlemektedir.

C. İsveç⁷⁴

İsveç’te refakatsiz çocuklara dair vesâyet organizasyonunda birçok kurum ve kişinin işbirliği ve koordinasyonu söz konusudur. Refakatsiz çocukların bakımından esas olarak yerel yönetimler (belediyeler) sorumludur. Refakatsiz çocukların barınacağı yer ile eğitim alacağı kurumu ve vasisini tayin edecek sorumlu belediyenin tespiti ise Göç Bürosu’nun (*Migrationsverket*) görevidir. Refakatsiz çocuk üzerinde ebeveyn sorumluluğuna sahip kişi ise varıştan sonraki ilk birkaç gün içinde her refakatsiz çocuğa belediye tarafından atanan vasideir (*god man*).⁷⁵ Vasi, ebeveyn sorumluluğuna sahip olmakla beraber ebeveyn değildir; çocuğun günlük bakımı ve mali olarak desteklenmesi Göç Bürosu öncülüğünde belediyeler tarafından organize edilmektedir.

Göç Bürosu’nun temel amacı refakatsiz çocuğa dair sığınma prosedürünü yönetmektir. Bu çerçevede, refakatsiz çocuklara mültecilik statüsü ile oturma izinlerini tevdi etmek, yükümlülüklerini yerine getirmesi için belediyelere maddi yardım sağlamak, refakatsiz çocuğa maddi destekte bulunmak ve başvuru sürecinde yardımcı olacak avukatı (*public counsel*) tayin etmek, başvurusu reddedilen çocuğun İsveç’ten ayrılışına yardımcı olmak ve mümkünse çocuğun ailesi ile iletişim kurmasına yardımcı olmak da Kurulun diğer sorumlulukları arasındadır⁷⁶.

71 ibid 47.

72 ibid 48.

73 Kalverboer, Zijlstra, Os, Zevulun, Brummelaar ve Beltman (n 69) 9.

74 2021 yılı itibarıyla kayıtlı 507 refakatsiz çocuk bulunan İsveç [(Swedish Migration Agency (2021) için <<https://bit.ly/3u9qGCJ>> Erişim Tarihi 6 Eylül 2022) 2015 yılında 35369 olan bu rakam, 2016 yılında 2199, 2017 yılında 1336 olacak şekilde günümüze kadar azalmıştır, bkz Statista, Number of asylum applications from unaccompanied minors in Sweden from 2011 to 2022 <<https://www.statista.com/statistics/1299862/sweden-number-asylum-applications-unaccompanied-minors/>> Erişim Tarihi 6 Eylül 2022], Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi’ne ve Mültecilerin Hukukî Statüsü’ne İlişkin Protokol’e tarafır bkz States Parties to the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol <<https://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b73b0d63.pdf>> Erişim Tarihi 31 Ağustos 2022.

75 Çocuğun daimi olarak kalması durumunda ise derhal özel uzman vasi (*särskilt förordnad vårdnadshavare*) (Refakatsiz Çocukların Vesâyetine İlişkin Kanun m 5/3, m 10) atanır. Refakatsiz Çocukların Vesâyetine İlişkin Kanun (*Lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn*) için bkz <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2005429-om-god-man-for-ensamkommande-barn_sfs-2005-429> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.

76 Migrationsverket, People and public authorities you meet <<https://www.migrationsverket.se/English/Private-individuals/Protection-and-asylum-in-Sweden/Children-seeking-asylum/Without-parents/Your-rights.html>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.

Belediye, vesâyetten sorumlu baş vasiyi istihdam etmektedir. Baş vasi hem refakatsiz çocuk için uygun olan vasiyi atamakta hem de Göç Bürosu'nun belediyeye yaptığı maddi destek kapsamında vasiye ödemede bulunmaktadır⁷⁷. Belediye çatısı altındaki sosyal hizmet dairelerinde istihdam edilmiş sosyal hizmet uzmanları (*socialsekreterare*) ise refakatsiz çocuğun barınacağı ve gideceği okulu belirlemektedir⁷⁸. Refakatsiz her çocuğun doğrudan iletişim kurabileceği sosyal hizmet dairesinde görevli bir irtibat kişisi (*kontaktperson*) vardır.

İsveç'e giriş yapan refakatsiz çocuk ile ilk görüşme kabul merkezinde, tercüman eşliğinde gerçekleşir⁷⁹. Burada amaç çocuğun ne amaçla geldiği, kaç yaşında olduğu ve nereden geldiğinin tespitidir. Çocuğun kaydının alınmasıyla beraber sığınma süreci başlamış olur. Kaydın alınmasından sonra Göç Bürosu, sığınma başvurusu sürecinde çocuğu temsil edecek vasinin atanması ve çocuğun barınacağı yerin tespiti amacıyla refakatsiz çocuğu uygun olan belediyeye yönlendirir. Sığınmaya dair görüşme, Göç Bürosu çalışanları ile mutlaka bir tercüman ve çocuğa tayin edilen bir avukatın eşliğinde, vasinin de katılımıyla gerçekleşir. Ardından karar beklenir.

Sığınmaya dair başvurunun kabulü, oturum izninin verildiği anlamına gelir. Bu durumda Göç Bürosu'nun yaptığı maddi destek sona erdirilerek tüm sorumluluk ilgili belediyeye devredilir. Sığınma başvurusunun reddi durumunda ya ülke terkedilir ya da temyiz başvurusunda bulunur. Temyiz için önce Göç Bürosu'na itirazda bulunulur. Kurul kararını değiştirmese temyiz başvurusu Göç Mahkemesi'ne iletilir. Göç Mahkemesi, Kurul ile aynı karara varır ise Göç Temyiz Mahkemesine başvurulur ve çıkan sonuca göre hareket edilir⁸⁰.

İsveç'te refakatsiz çocukların vesâyeti, 1 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren Refakatsiz Çocukların Vesâyetine İlişkin Kanun ile düzenlenmiştir.⁸¹ Kanun, on sekiz yaşından küçük olan yabancı uyruklular ve vatansız kişilerin vesâyetine dairdir (m 1). Hem ebeveynlerinden hem de ebeveynlerinin yerini almış sayılabilecek diğer herhangi bir yetişkin sorumluluğundan mahrum olduğu tespit edilen refakatsiz çocuğa, baş vasi⁸² (*överförmyndare*), derhal bir vasi atar (m 2/1). Göç Bürosu ve sosyal hizmet daireleri de refakatsiz çocuğa vasi atanması talebinde bulunabilir (m 3/1). Kural, refakatsiz

77 Towards a European Framework of Guardianship Institutions (n 49) 70.

78 Migrationsverket, People and public authorities you meet (n 76).

79 ibid

80 Ayrıntılı bilgi için bkz Aycan Çelikaksoy ve Eskil Wadensjö, "Ensamkommande barns och ungas väg in i det svenska samhället" (2018) 3 Delmi 12.

81 Bu Kanundan önce refakatsiz çocukların vesâyeti, evliliğe ilişkin kanunlar ihtilâfi kurallarının düzenlendiği 1904 tarihli Evlilik, Velâyet ve Evlat Edinmeye İlişkin Bazı Uluslararası Hukukî İlişkiler Hakkında Kanun'da (*Lag (1904:26 s.1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap*) (4. Bölüm m 3) düzenlenmiştir (Refakatsiz Çocukların Vesâyetine İlişkin Kanun Geçiş Hükümleri). İlgili Kanun için bkz <https://lagen.nu/1904:26_s.1#K4P4S1> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.

82 Belediye meclisi tarafından her belediye için denetimle görevli bir baş vasi seçilir (Ebeveynlik Kanunu 19. Bölüm m 1). Ebeveynlik Kanunu için *Föräldrabalk (1949:381)* <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/foraldrabalk-1949381_sfs-1949-381#K11> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.

çocuğa bir an önce vasi atanmasıdır (m 3/2). Vasi atandıktan sonra refakatsiz çocuk ve ilgili tüm kurumlar konu hakkında bilgilendirilir (m 3/son).

Vasinin nitelikleri, sorumlulukları, temsile dair yetkili olduğu ve olmadığı konular ile izne tâbi hususlar, vasinin denetlenmesi ve vesâyete dair kararların tenfizi Ebeveynlik Kanunu⁸³'nun ilgili maddelerine atfedilerek düzenlenmiştir. Buna göre kural olarak adli sicil kaydı olmayan temiz bir geçmişe sahip, reşit ve kısıtlı olmayan herkes vasi olabilir. İsveç'te vasilik gönüllülük esasına dayandığından refakatsiz çocuklara atanacak vasilerin sığınma prosedürüne dair bilgi sahibi olması aranmamaktır. Çeşitli sivil toplum kuruluşları ile Göç Bürosu sığınma sürecine dair eğitimler vermektedir; ancak bu eğitimler zorunlu nitelikte değildir⁸⁴.

Vasi, atandığı andan itibaren çocuğun üstün yararını gözeterek şekilde haklarını korumak ve onu temsil etmekle yükümlüdür (12. Bölüm m 2, 3). Vasinin görevleri, Göç Bürosu'na sığınmaya dair başvuruyu yapmak, Göç Bürosu'na ve sosyal hizmet dairelerine günlük ödenek için başvuruda bulunmak, çocuğun malvarlığını yönetmek ve harçlığını vermek, refakatsiz çocuğu yetkililer önünde temsil etmek, çocuğun barınacağı yer ve gideceği okulu sosyal hizmetler dairesi ile belirlemek, çocuğun ebeveyn ya da akrabalarıyla iletişim kurmasına yardımcı olmak şeklinde sıralanabilir⁸⁵.

Vasi, evlenme iradesine veya babalığı kabule dair beyanlarda bulunmaya; vasiyetname yazmak gibi kişisel nitelikteki benzeri konularda çocuğu temsil etmeye yetkili değildir (12. Bölüm m 2/son). Vasi, kendi parasını çocuğun harcamaları için kullanamaz; çocuğun vermiş olduğu zararlardan dolayı sorumlu değildir; çocuğun posta kutusunu açma yetkisi yoktur; çocuğun doktor randevusu ya da sosyal aktiviteleri sebebiyle ulaşımını temin etmek zorunda değildir; sığınmaya dair görüşmede çocuğu temsil yetkisini haizdir ancak sığınmaya dair davada çocuğu Göç Bürosu tarafından atanan avukat yasal olarak temsil etmektedir⁸⁶.

Vasi, baş vasi tarafından, baş vasi belediye tarafından denetlenmektedir (Ebeveynlik Kanunu 16. Bölüm). Milli Sağlık ve Refah Kurulu (*Socialstyrelsen*) ise belediyeleri denetlemekten ve bakım için rehberlik ve denetimleri iyileştirmekten sorumludur.

83 Ebeveynlik Kanunu 11. Bölüm m 14 ile 12., 14., 16. ve 19-21. Bölümlerin, refakatsiz çocuklar için de uygulanması öngörülmüştür.

84 Asylum Information Database by European Council on Refugees and Exiles, Legal Representation of Unaccompanied Children Sweden (2022) <https://asylumineurope.org/reports/country/sweden/asylum-procedure/guarantees-vulnerable-groups/legal-representation-unaccompanied-children/#_ftn4> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022. Verilen eğitimlerin yetersiz olduğuna dair bkz Towards a European Framework of Guardianship Institutions (n 49) 68.

85 Vad ingår i uppdraget? Göteborgs Stads için <<https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/for-dig-som-ar-god-man-forvaltare-eller-formyndare/god-man-for-ensamkommande-barn/uppdraget-som-god-man/vad-ingar-i-uppdraget%3F>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.

86 Vad ingår inte i uppdraget? Göteborgs Stads için <<https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/for-dig-som-ar-god-man-forvaltare-eller-formyndare/god-man-for-ensamkommande-barn/uppdraget-som-god-man/vad-ingar-inte-i-uppdraget%3F>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.

Çocuğun ebeveynlerinden biri veya ebeveynlerinin yerini almış sayılabilecek başka bir yetişkinin İsveç'e gelerek vesâyet ve velâyetini kullanabilirse; çocuk İsveç'ten kalıcı olarak ayrılırsa; çocuğa Ebeveynlik Kanunu'na göre özel olarak vasi atanırsa; ya da herhangi bir nedenle vasiye ihtiyaç duyulmadığı ortaya çıkarsa refakatsiz çocuk üzerindeki vesâyet, sona erer (Refakatsiz Çocukların Vesâyetine İlişkin Kanun m 5/1). Çocuk on sekiz yaşını tamamladığında özel bir karar aranmaksızın vesâyet kendiliğinden sona erer (m 5/son). Vasi, kendi azlını de isteyebilir ancak yeni bir vasi atanana kadar görevine devam eder (Refakatsiz Çocukların Vesâyetine İlişkin Kanun m 6/1).

İsveç'e gelen refakatsiz çocuğun muhatap olacağı kişi çeşitliliği nedeniyle *My Rights* adı verilen bir proje kapsamında vasi, sosyal hizmet uzmanı, avukat, barınılan yerdeki yetkili kişi, okuldaki yetkili kişi gibi refakatsiz çocuğun doğrudan iletişim kuracağı kişilerin görevleri ve sorumluluklarının çerçevesi, çocuğun anlayacağı dillerde hazırlanmıştır⁸⁷. Örneğin vasinin sığınma süreciyle ilgili görüşmelere katılmak, avukat ile görüşmek, refakatsiz çocuğu süreç hakkında bilgilendirmek ile görevli olduğu⁸⁸; okul tarafından gönderilen evrakları imzalayacağı ve veli toplantılarına katılacağı ancak ödevlerine yardımcı olmayacağı ve okula ulaşımı temin etmeyeceği⁸⁹; vasinin sağlık hizmetleri kapsamındaki sorumluluğu⁹⁰ ve vasiden memnun olunmaması halinde nasıl bir yol izlenmesi gerektiği⁹¹ anlatılmıştır. Metinde aynı zamanda, sosyal hizmet uzmanının vasiyle birlikte refakatsiz çocuğun sağlık, barınma ya da eğitime dair ihtiyaçlarını belirleyen kişi olduğu ve desteğe ihtiyaç duyduğunda refakatsiz çocuğun, sosyal hizmet uzmanı dışında kendisiyle haftada birkaç saat için sinemaya veya kafeye gitmek ya da ödevlerine yardımcı olmak gibi günlük hayata uyum sürecinde kendisine destek olacak kişinin (*kontaktperson*) tayin edilmesini isteyebileceği ifade edilmiştir⁹².

Yine vasinin görev ve sorumluluklarına dair refakatsiz çocukları bilgilendirmek amacıyla YouTube'da çeşitli dillerde alt yazılı olarak düzenlenen 5-6 dakikalık videolar hazırlanmıştır⁹³. Bu videolarda, sığınma başvurusu kabul edilmiş refakatsiz çocuklar ile vasileri rol almıştır.⁹⁴ Benzer şekilde, refakatsiz mültecilere atanan vasiler yine gönüllülük temeli üzerinde, belediyelere bağlı olmaksızın iki ayrı şehirde

87 Framtagen Av Riksförbundet Frivilliga Samhallsarbetare, *Vad ska en god man hjälpa mig med?* (2018) <<https://rfs.se/wp-content/uploads/2018/08/RFS-Barnmaterial-webb.pdf>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.

88 ibid 6.

89 ibid 7.

90 ibid 7.

91 ibid 8.

92 ibid 9.

93 "Vad ska en god man hjälpa mig med?" <<https://www.youtube.com/watch?v=VHzLcrCq8rM>> Erişim Tarihi 6 Eylül 2022.

94 Benzer şekilde salt refakatsiz kız çocuklarına ilişkin ayrı bir video çekilmesi tercih edilmiştir. Zira bazı ülkelerde kız çocuklarının erkek çocuklarına nazaran çok daha baskı altında tutulmaları ve haklarının kısıtlanmış olması nedeniyle İsveç'te sahip oldukları hakları bilemeyecek olmaları ihtimali düşünülmüştür. Video için "Tjej och ny i Sverige" <<https://www.youtube.com/watch?v=eDOrBpinna0>> Erişim Tarihi 6 Eylül 2022.

örgütlenmişlerdir⁹⁵. Vasilerin bu şekilde bir araya gelmesinde bilgi ve deneyimlerin paylaşılması ile yeni atanan vasilere yardımcı olunması amaçlanmaktadır.

Refakatsiz çocuğun vesâyetine dair kurum ve kişiler arasında görev dağılımının keskin hatlarla ayrıldığı İsveç'te sisteme dair eleştiriler, vasilik görevini yürüten kişiye, birden çok refakatsiz çocuğun vesâyetinin verilmiş olması dolayısıyla vasinin her çocukla yeteri kadar ilgilenemediği ve çocuk ile vasi arasında ortak bir dil olmaması nedeniyle yardım alınan tercümanların da bu konuda uzmanlaşmamış olmaları şeklindedir⁹⁶. Yine, vasi atanan kişilerin İsveç vatandaşı olan çocuk ve yaşlılar için de vasi olarak atanıyor olmaları, bu kişilerin sığınma prosedürü üzerinde uzman olmadıkları şeklinde yorumlanmaktadır⁹⁷. Ancak belirtmek gerekir ki İsveç; menşe ülke, ay, yıl, yaş, cinsiyet gibi çeşitli ölçütler üzerinden muazzam bir kaydî veriye sahip olup ilgili istatistikleri de şeffaf bir şekilde kamuoyu ile paylaşmaktadır⁹⁸. Bunun yanı sıra ayrı bir kanun ile refakatsiz çocukların vesâyetinin düzenlenmesi ve refakatsiz çocuğa dair ilk kaydın alınmasının ardından vasinin yanı sıra çocuğu yasal olarak temsil edecek avukatın da peşi sıra atanması, çocuğun yüksek yararı açısından yerinde uygulamalardır.

III. Türkiye'de Refakatsiz Çocukların Hukukî Temsili

A. Genel Olarak

Türkiye, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'den doğan yükümlülükleri doğrultusunda, sınırları içerisindeki her çocuğun, tabiiyetine bakılmaksızın, kanunlarda belirtilen tüm haklardan adeta Türk vatandaşymışçasına yararlanmasını öngörecektir şekilde mevzuatını düzenlenmiştir. Bu doğrultuda refakatsiz çocukların Türk vatandaşı olan çocuklara tanınan haklara aynen sahip olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Pek tabiidir ki kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati olmaksızın Türkiye'ye giriş yapan küçüğün⁹⁹, anılan haklara sahip olması için öncelikle küçük ve refakatsiz olduğunun tespiti gerekmektedir (YUKK Uygulama Yönetmeliği m 113/1, 2). Yapılan incelemeler sonucunda refakatsiz olduğu tespit edilen çocuk, kolluk kuvvetleri tarafından veyahut çocuğun bizzat bulunduğu yer valiliğine başvurusu sonucunda¹⁰⁰

95 För dig som är god man, förvaltare eller förmyndare, Göteborgs Stads için bkz <<https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/for-dig-som-ar-god-man-forvaltare-eller-formyndare>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.

96 Çelikaksoy ve Wadensjö (n 79) 11. Benzer şekilde Human Rights Watch, Seeking Refuge Unaccompanied Children in Sweden (2016) <https://www.hrw.org/report/2016/06/09/seeking-refuge/unaccompanied-children-sweden#_ftn1> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.

97 Towards a European Framework of Guardianship Institutions (n 49) 70.

98 Örneğin Göç Bürosu'nun 2021 yılı raporu için Årsredovisning 2021 <https://www.migrationsverket.se/download/18.6b4387bd17dc72a9925fec/1645777608413/Migrationsverket_A%CC%8AR_2021.pdf> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.

99 Refakatsiz çocuklar, Türkiye yasal olmayan yollardan girmeleri ya da Türkiye'de yasal olmayan bir şekilde kalmaları nedeniyle cezalandırılmazlar, bkz YUKK m 65/4, YUKK Uygulama Yönetmeliği m 65/5 (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, RG 17.03.2016/29656) ve Geçici Koruma Yönetmeliği m 5.

100 Sayıları giderek artmakta olan bir grup refakatsiz çocuk, sınır dışı edilme veyahut kamplara gönderilme korkusuyla hiçbir ulusal ya da uluslararası kuruluşla iletişime geçmemekte, bu durum da devlet koruması altına girmemiş çocukların insan ticareti gibi çeşitli sömürülere maruz kalmasını kolaylaştırmaktadır. Bu gibi durumlar çocuğun vasi, kayyım ya da bir diğer yasal temsilci tarafından temsil edilmesinin mahiyetini vurgular niteliktedir.

kimlik tespiti, yabancı kimlik kartı düzenlemesi, ilgili koruma statüsüne başvuru, sağlık taraması ve gerekli ise yaş tespiti¹⁰¹ için il göç idaresi müdürlüklerine gönderilmekte (RÇY m 6/1/a,b,c,ç,e); anılan işlemlerin tamamlanmasının ardından Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın il müdürlüklerine yönlendirilmektedir.¹⁰² (RÇY m 6/1/d). Bakanlık tarafından uygun kuruluşa yerleştirilen çocuğa bu kuruluşun müdürü tarafından danışman atanır ve danışman, mümkün olan en kısa sürede çocuk ile görüşür (RÇY m 10/1/d, Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği m 7/1/d).

Esas itibarıyla bir çocuğun korunmaya ihtiyacı olduğundan haberdar olan herkes ile adli ve idari merciler, kolluk görevlileri, muhtarlar, belediye zabıta memurları, sağlık ve eğitim kuruluşları, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görevlileri, sivil toplum kuruluşları durumu Aile ve Sosyal Hizmetler müdürlüklerine bildirmekle yükümlüdür (ÇKK m 6)¹⁰³. Aile ve Sosyal Hizmetler müdürlükleri, korunmaya ihtiyacı olan¹⁰⁴ refakatsiz çocukların ergin oluncaya kadar Sosyal Hizmetler Kanunu hükümlerine göre sosyal hizmet kuruluşlarında bakılıp yetiştirilmeleri ve bir meslek sahibi edilmeleri hususunda gerekli olan koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının alınması için, Çocuk Koruma Kanunu'na göre yetkili ve görevli olan çocuk mahkemelerine başvurur (SHK m 22/1).¹⁰⁵ Derhal koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının alınması gereken hallerde ise; Aile ve Sosyal Hizmetler müdürlükleri, çocuğu kurum bünyesinde bakım ve gözetim altına alındıktan sonra en geç beş gün içerisinde acil korunma kararının alınması için çocuk mahkemesine başvurur. Hâkim üç gün içinde talep hakkında karar vermek zorundadır (ÇKK m 9/1). En fazla otuz gün süre ile verilen acil korunma kararı süresi içerisinde Kurum, çocuk hakkında sosyal incelemesini yapar ve sonucuna göre, eğer ki tedbir kararı alınmasının gerekmediği sonucuna varırsa bu yöndeki kanaatini hâkime bildirir; diğer yandan Kurum, çocuk hakkında tedbir kararı alınması gerektiği sonucuna varırsa hâkimden koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini talep eder (ÇKK m 9/2, 3; Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik m 7; RÇY m 10/1/a). Uygulamada genel olarak refakatsiz çocuklar Aile ve Sosyal Hizmetler müdürlükleri bünyesindeki uygun olan kurumlara yerleştirildikten sonra

101 Ancak çok çeşitli zorluklar neticesinde Türkiye'ye ulaşan birçok refakatsiz çocuğun yanlarında, varlıklarını ispat edecek herhangi bir belge dahi bulunmamaktadır. Bu durum, özellikle "küçük" olduğunu ifade eden çocuğun, olduğunu iddia ettiği yaş ile fiziksel olarak gösterdiği yaştan tutarlı olmadığı durumlarda ilâve bir problem olarak ortaya çıkmaktadır.

102 İl Göç İdaresi Müdürlüklerinin bilgisi olmadan hiçbir yabancı çocuk, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın il müdürlüklerine yönlendirilemez (RÇY m 6/1/k, 7).

103 Benzer şekilde bkz Sosyal Hizmetler Kanunu (SHK) m 21(Kanun Numarası: 2828, Kabul Tarihi: 24.05.1983, RG 27.05.1983/18059); Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik m 6/1 (RG 24.12.2006/26386).

104 Korunmaya ihtiyacı olan çocuk; ana veya babasız, ana ve babasız, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen, ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başboşluğa sürüklenen çocuktur (SHK m 3/b).

105 Koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınması gereken hâllerde, Aile ve Sosyal Hizmetler müdürlüğüne çocuk hakkında sosyal inceleme raporu hazırlanarak çocuk mahkemesine başvurulur (Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik m 6/7; Çocuk Koruma Kanununun Uygulanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (RG 24.12.2006/26386) m 21).

acil korunma kararı için çocuk mahkemesine başvurulmaktadır. Bu karar sonrasında gerekli olan tedbirlere karar verilmektedir¹⁰⁶.

Korunmaya ihtiyacı olan çocuk hakkında sosyal hizmet kuruluşlarında bakılıp yetiştirilmeleri için mahkemece korunma kararı alınmışsa (ÇKK m 7) veya derhal korunma tedbiri alınmasında zorunluluk görülen çocuklar mahalli mülki amirin onayı ile bakım altına alınmışsa (ÇKK m 9) vesâyet makamı, çocuk velâyet altında değilse, çocuğun verildiği kimseyi veya ailesinde uygun gördüğü kimseyi ya da vasilik koşullarını taşıdığı takdirde kurum müdürünü veya başka bir kişiyi vasi olarak atar (Türk Medenî Kanunu'nun Velâyet, Vesâyet ve Miras Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Tüzük¹⁰⁷ m 13/1). Bu çocuklardan koruyucu aile yanına yerleştirilenlerin bir kuruma yerleştirilmesine karar verilmesi halinde vesâyet makamı, eski vasinin görevine son vererek ailesinde uygun gördüğü kimseyi veya yerleştirildiği kurum müdürünü veya başka bir kişiyi vasi olarak atar (Türk Medenî Kanunu'nun Velâyet, Vesâyet ve Miras Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Tüzük m 13/2).

Peki, refakatsiz çocuk, uluslararası koruma başvurusu sürecini nasıl başlatacak ve yürütecektir? YUKK açıkça uluslararası koruma başvurularının valiliklere bizzat kişinin kendisi tarafından yapılması gerektiğini kayıt altına almıştır (m 65/1). YUKK Uygulama Yönetmeliği'nde de aile üyeleri adına yapılan başvurular (m 68) hariç tutularak başvuruların ilgilinin yasal temsilcisi veya avukatı aracılığıyla yapılamayacağı özellikle vurgulanmıştır (m 65/1). Maddenin devamında ise, refakatsiz çocukların başvurularını bizzat yapamadığı durumlarda, başvuruların ilgili birimler tarafından buldukları yerlerde de alınabileceği öngörülmüştür. Sonuçta refakatsiz çocuğun valiliklere de olsa, bulunduğu yerdeki yetkili makama da olsa başvurusunu bizzat yapması beklenmektedir. Daha doğrusu ilgili maddelerin lafzı, bu şekilde anlaşılmaya müsaittir. Öğretide haklı olarak, tam ehliyetsiz küçüklerin başvurularını bizzat yapmaları durumunda başvurularının geçerliliğine hâlele gelebileceği ve ayırt etme gücüne sahip olmayan küçükten bu başvuruyu bizzat yapmasının beklenmesinin makul olmadığı belirtilerek Uygulama Yönetmeliği'nde çocuğun başvurusunun velisi tarafından yapılabileceğinin hüküm altına alınması karşısında (m 68) aynı muamelelerin yani, başvurunun yasal temsilci tarafından yapılması imkânının refakatsiz çocuklara tanınmamasının gerekçelerinin anlaşılamadığı haklı olarak ifade edilmektedir¹⁰⁸. İlgili yasal düzenlemelere göre refakatsiz çocuğa koruma başvurusunda danışman eşlik etmektedir (RÇY m 6/1/1).

106 Örneğin bkz Ankara 3. Çocuk Mahkemesi Tedbir Talep Tarihi: 20.12.2017 Karar Tarihi: 29.12.2017; Ankara 3. Çocuk Mahkemesi Tedbir Talep Tarihi: 28.12.2017 Karar Tarihi: 29.12.2017; Ankara 1. Çocuk Mahkemesi Tedbir Talep Tarihi: 11.01.2018 Karar Tarihi: 15.01.2018; Ankara 1. Çocuk Mahkemesi Tedbir Talep Tarihi: 18.01.2018 Karar Tarihi: 19.01.2018; Ankara 2. Çocuk Mahkemesi Tedbir Talep Tarihi: 05.02.2018 Karar Tarihi: 05.02.2018. Kararlar için bkz Gökten Koçoğlu, "Çocuk Koruma Açısından Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocuklar" in Nuray Ekşi (ed) *Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocuklar İçin Adalete Erişimin Güçlendirilmesi Projesi El Kitabı* (Türkiye Adalet Akademisi 2018) 31-32.

107 RG 10.08.2003/25195

108 Öztürk, Taner ve Konaç (n 10) 132.

Benzer şekilde, YUKK Uygulama Yönetmeliği'nin Ortak Hükümler Başlıklı Dördüncü Kısım Birinci Bölümde yer alan “Çocukların iş ve işlemlerinde dikkat edilecek hususlar” başlıklı 122/ç maddesinde, çocuğun yüksek yararının söz konusu olduğu durumlarda çocuk hakkında idareye herhangi bir muvafakat, talep ya da başvuru aranmaksızın YUKK kapsamındaki iş ve işlemleri re'sen başlatma ve karar verme yetkisi tanınırken; hemen sonraki fıkrada uluslararası korumaya dair hükümlerin âri tutulması, refakatsiz çocukların yasal olarak temsiline dair açıklayıcı özel hükümlere duyulan ihtiyacı bir kez daha göstermektedir¹⁰⁹. Ne var ki Türk mevzuatı incelendiğinde refakatsiz çocuğa dair işlemlerde onu temsil edecek kişinin nasıl atanacağına, yetki ve yükümlülüklerine ya da özelliklerine dair herhangi özel bir düzenlemenin olmadığı anlaşılmaktadır.

YUKK Uygulama Yönetmeliği'nin 122/1/c maddesinde çocuğun yasal temsilcisinin Türkiye’de olmadığı durumlarda, çocuğun yasal temsilcisinin onayı ve “refakatçi”nin taahhüdü ile “refakatçi”ye, çocuğa dair işlemleri yapma hakkı tanınmıştır. Bu maddenin, sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye’ye gelen veya Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuğu kapsadığı düşünülebilir. Ancak çok çeşitli sebeplerle yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalan çocuğun, geride bıraktığı yasal temsilcisine ulaşılması ya da temsilcinin yetkili makam huzurunda alınmış onayının çocuğa ulaşması pek olası değildir. Mümkün olsa bile, maddede “refakatçi”nin kim olduğu, nasıl tayin edileceği açıklanmamıştır; sadece adeta yasal bir temsilci gibi yetkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Açıkçası, ileride bahsedileceği üzere, Türk mevzuatında refakatsiz çocukların yasal olarak temsiline dair özel bir düzenleme olmamakla beraber Türk Medenî Kanunu’ndaki vasi ve kayyımaya dair genel hükümlere dayanılarak ancak mahkeme kararı ile yasal temsilcinin belirlenmesi imkânı var iken (TMK m 396 vd), Uygulama Yönetmeliği'nin bu maddesine göre karşılıklı rıza ile yasal temsilcinin haklarını haiz *refakatçinin* belirlenmesi, büyük bir çelişkidir.

YUKK Uygulama Yönetmeliği'nin Refakatsiz Çocuklar başlıklı 123. maddesinde ise, mülakatların çocuğun ebeveyni veya yasal temsilcisi gözetiminde yapılabileceği düzenlenmiştir. Ancak “sorumlu bir yetişkin refakatine sahip olmayan” şeklinde nitelendirilen refakatsiz çocuğun, *olmayan ebeveyninin* mülakata katılabileceğinin düzenlenmiş olması bir diğer çelişkidir. Yine aynı maddede, refakatsiz çocuğun yasal temsilcisinin olabileceği öngörülmüştür ancak bu temsilcinin (i) tayinine veyahut (ii) vasi, kayyım ya da benzer bir yasal temsilci mi olacağına ya da (iii) bu yasal temsilcinin sahip olması gereken özelliklere ya da (iv) alması gereken eğitimlere yer verilmemiştir.

YUKK Uygulama Yönetmeliği m 123’e göre, refakatsiz çocuk hakkında Çocuk Koruma Kanunu hükümleri uygulanacaktır. Anılan Kanuna göre mahkeme, koruyucu

109 ibid

ve destekleyici tedbir kararının yanında TMK hükümlerine göre vesâyet veya kayyım hususlarında da karar vermeye yetkilidir (m 7/7).

YUKK'un 66 ve 91. maddelerine, Sosyal Hizmetler Kanunu'na, Çocuk Koruma Kanunu'na ve Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği'ne dayanılarak hazırlanan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Refakatsiz Çocuklar Yönergesi ise refakatsiz olduğu tespit edilen çocukların korunmaya muhtaçlık durumlarının incelenmesi, gerekli tedbir kararlarının alınması ve kaldırılmasına ilişkin esaslar ile bu işlemleri yapacak kurumların yetki ve sorumluluklarını düzenlemektedir (m 2). Yönergede esas itibarıyla çocuğun refakatsiz olduğunun nasıl tespit edileceği, koruyucu ve destekleyici tedbirler ile acil korunma kararını alacak kurumlar ile bu kararların alınmasından sonra çocuğun sevk edileceği ve barındırılacağı kurumların yetki ve sorumlulukları yer almaktadır. Yönergede çocuğun barınma, eğitim gibi günlük ihtiyaçlarına destek olmakla görevli, çocuğa sığınma başvurusuna dair süreçte eşlik edecek danışmanın atanacağı kayıt altına alınmıştır. Danışmanın görev ve sorumlulukları RÇY'ye göre şu şekilde sıralanabilir; danışman (i) çocuğa kalacağı kuruluğu, kendisine sunulacak hizmetleri, günlük işleyiş ve düzen açısından uyulması gereken kural ve sorumlulukları tanıtır (RÇY m 10/1/d, g); (ii) çocuğun bireysel durumunu ve özelliklerini dikkate alarak kuruluş dışına izinli çıkması ile kuruluş içi etkinliklere katılımını planlar (RÇY m 10/1/f); (iii) İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde sığınma sürecine dair başvurularıyla ilgili mülakatlarda çocuğa eşlik eder (RÇY m 6/1/ı) ve raporun hazırlanmasında mülakata katılan danışmanın da görüşleri dikkate alınır (RÇY m 6/1/i); (iv) BMMYK yapılacak görüşmelerin kuruluş veya il dışında yapılacak olması durumunda da çocuğa eşlik eder (RÇY m 10/1/t). Ancak Yönergede refakatsiz çocuğun vasi ya da kayyım aracılığıyla hukukî temsiline dair bir hüküm bulunmamaktadır.

Amacı suça sürüklenmesi, suç mağđuru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlere geçici sürelerle hizmet veren çocuk destek merkezlerinin çalışma usul ve esasları ile hizmet standartlarını belirlemek olan Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği'nde ise, merkeze kabulü yapılan refakatsiz çocuğa ilk mesai günü bir danışmanın, kuruluş müdürü tarafından atanacağı ifade edilmektedir (m 29/1/m).

Yönetmeliğe göre danışman, “merkeze kabul edilen her çocuğun merkeze uyumunu sağlamak, takibini yapmak, uygulama ve mesleki çalışma planlarını psikososyal destek programı çerçevesinde hazırlayarak yürütmek, çocuğun aile ilişkilerini, sosyalleşme ve yaşam becerilerini, öz bakım ve özgüven yeterliliğini geliştirmek, eğitimini yönlendirmek, desteklemek ve çocuğun aldığı sağlık hizmetlerinin sonuçlarını izlemekten sorumlu meslek elemanlarını” (m 3/1/ğ); meslek elemanları ise “sosyal

hizmet, psikoloji, çocuk gelişimi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, öğretmenlik ve sosyoloji alanlarında lisans eğitimi veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını” (m 3/1/p) ifade etmektedir. Bir danışmana en fazla on çocuk tayin edilebilecektir (m 4/1/g).

Yönetmelikte danışmanın görev ve sorumlulukları detaylı bir şekilde düzenlenmiştir¹¹⁰ (m 25). Danışmanın görevleri arasında çocuğun merkezdeki barınma sürecinin planlanması, tıbbî takibinin yapılması, çocuğun eğitim¹¹¹ ve sosyal aktivitelerinin planlanması, çocuğa psikolojik destek verilmesi, çocuğun ülkeye uyum süreciyle paralel olarak toplumsal ve kültürel kurallar, görgü ve nezaket kuralları ile kişisel

110 Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği'nin Danışman ve görevleri başlıklı 25. maddesi şu şekildedir:

“(1) Danışman meslek elemanlarından oluşur.

(2) Danışmanın görevleri şunlardır:

- a) Çocuğun merkeze kabulünü yapmak,
- b) Çocuğa merkez ve alacağı hizmetler hakkında bilgi vermek, kurallar listesini bildirmek, merkeze uyum sürecini planlamak, izlemek ve ihtiyaçlarını belirlemek,
- c) Mahkeme veya çocuk hâkimine sunulmak üzere çocuğa ilişkin yürütülecek uygulama planını merkeze ilk kabulünü takip eden on gün içinde hazırlamak,
- ç) 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının alınması, uygulanması, kaldırılması ve değiştirilmesine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
- d) Çocukların sorunlarının çözülmesi amacıyla hastane, psikiyatri klinikleri ve benzeri kuruluşlarla iletişime geçerek vaka takibini yapmak,
- e) Çocuğa ilişkin yürütülecek psikososyal destek programını en geç on gün içinde hazırlayarak uygulamak ve üç aylık dönemlerde değerlendirme yapmak,
- f) Ziyaretçisi gelmeyen ve izinli gitmeyen çocukların varsa ailesi, yoksa akrabaları ile iletişime geçmek,
- g) Çocukların yeteneklerine ve isteklerine göre sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere düzenli katılımlarını sağlamak, izlemek, denetlemek, değerlendirmek ve raporlamak,
- ğ) Çocukların etüt programlarına düzenli katılımlarını sağlamak ve rehberlik yapmak,
- h) Danışmanı olduğu çocuk hakkında değerlendirme raporları hazırlamak, vaka tartışma ve değerlendirme toplantısına sunmak ve çocuğun dosyasında muhafaza etmek,
- ı) Çocukların sağlıklı gelişimlerinin sağlanması amacıyla toplumsal ve kültürel kurallar, görgü ve nezaket kuralları, kişiler arası iletişim, temizlik, düzen, giyim ve benzeri konularda olumlu alışkanlıklar kazanmalarını sağlamak,
- i) Çocukların merkezden ayrıldıktan sonraki hayata hazırlanması amacı ile değerlendirme yapmak ve gerekli çalışmaları yürütmek,
- j) Çocukların giyim-kuşam ve kırtasiye gibi gereksinimlerinin zamanında belirlenmesi ve karşılanması amacıyla gerekli iş ve işlemleri gerçekleştirmek,
- k) Çocuğa ait harçlık, tasarruf ve harcamalara ilişkin iş ve işlemleri yapmak,
- l) Çocuklara yaşam becerileri kazandırabilmek amacı ile kendi yaşam alanının tertip, düzen ve temizliği, kişisel bakım konusunda sorumluluk ve görev vermek,
- m) Çocuklara toplumsal, kültürel, manevi ve milli değerleri benimsetmek amacıyla, dini ve milli bayramlar ile özel gün ve haftalarda etkinlikler yapılmasını sağlamak ve bu değerleri öğretmek,
- n) Çocuğun günlük yaşam programını ve kendisine bağlı bakım elemanlarının günlük çalışma programlarını oluşturmak, takip etmek ve çocuk ile ilgili bakım elemanlarından geri bildirimler almak,
- o) Merkezde bulunan çocukların psikososyal özelliklerini göz önünde tutarak aile bağlarını güçlendirici yönde çalışmalarda bulunmak,
- ö) Psikososyal destek sürecine ilişkin çocuk, aile ve sosyal çevresi ile gerekli mesleki çalışmaları planlamak,
- p) Kurulardan ilişkisi kesilen veya kurulardan izinsiz ayrılan çocuğun kuruluşa dönmeye halinde tekrar danışmanlığını üstlenmek,
- r) Çocukların okul başarı durumlarını değerlendirmek, okul, kurs ve iş yeri ile ilgili sorunlarının tespiti ve çözümüne yardımcı olmak.

(3) Danışman, görevlerini diğer meslek elemanları ve kendisine bağlı bakım elemanları ile birlikte yerine getirir.”

111 Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'ne göre eğitim ve öğretim süresince her öğrencinin bir velisi bulunur (m 17/1) (RG 26.07.2014/29072). ÇKK'ya göre hakkında bakım tedbiri kararı ya da SHK'ya göre koruma kararı alınan çocukların iş ve işlemleri, kurum tarafından resmi yazı ile bildirilen kişiler tarafından yürütülürken (m 17/3), velisi bulunmayan yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili iş ve işlemleriyle sınırlı olmak üzere, emniyet müdürlüklerinin bilgisi dâhilinde il/ilçe milli eğitim müdürlüklerince okul yöneticileri arasından veli tayin edilmektedir (m 17/4). Esasında refakatsiz çocuğu okulda temsil edecek kişi, vasisi olmalıdır.

bakım ve temizlik kurallarının öğretilmesi ile günlük işleyiş hakkında bilgi verme şeklindeki görevlerinin yanı sıra ÇKK kapsamında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının alınması, uygulanması, kaldırılması ve değiştirilmesine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, çocuğun giyim ve kırtasiye gibi ihtiyaçlarının temini ile çocuğun harçlık ve harcamalarına ilişkin işlemlerini yapmak ve RCY'e göre çocuğun sığınma sürecini takip etmek gibi aslında vasinin yetki alanı içinde olması gereken görevleri bulunmaktadır. Mahkeme kararının olmaması nedeniyle danışmanın vasi olmadığı, onun yetki ve sorumluluklarına sahip olmadığı açıktır. Ne var ki danışmanın, Yönetmelikteki görev ve sorumlulukları incelendiğinde aslında “vasi yardımcısı” olarak görev yaptığı rahatlıkla ifade edilebilecektir.

Diğer yandan Yönetmelikte, çocuk destek merkezine kabul edilen çocuklardan yasal temsilcisi bulunmayanlara öncelikli olarak yasal temsilcinin atanması için işlemlerin başlatılacağı ve mevzuat çerçevesinde yasal temsilcisi olmadığı tespit edilen bu çocukların vesâyet ve kayyım işlemlerinin geciktirilmeksizin yerine getirileceği hüküm altına alınmıştır (m 9/2). Dolayısıyla denebilir ki mevzuatta yasal temsilcisinin olmadığı tespit edilen refakatsiz çocuklara, ivedilikle yasal bir temsilcinin atanmasını öngören ve bu atanmanın genel hükümlere göre yapılmasına işaret eden bir düzenleme mevcuttur. Ancak uygulaması detaylandırılmamıştır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile yapılan görüşmede de uygulamada refakatsiz olduğu tespit edilen çocuklara birincil hedef olarak vasi ya da kayyımın atanmadığı, ancak aile birleşimi gibi gereklilik durumlarında çocuğun kaldığı ve genel olarak her gün görüştüğü kurum çalışanı ya da mahkemenin uygun bulacağı bir kişinin vasi ya da kayyım atandığı ifade edilmiştir^{112,113}. Uygulamada, çocuğun refakatsiz olduğunun tespitinin ardından barınacağı sosyal hizmetler birimine geldiğinde kendisine hemen bir danışman atandığı, atanmış danışmanın sosyal hizmet görevlisi ya da psikolog gibi kurumda aktif çalışan bir kişi olduğu, danışmanın çocuğun barınma, harçlık, eğitim gibi günlük ihtiyaçlarını karşıladığı, ilgili koruma başvurusunda çocuğa eşlik ettiği ifade edilmiştir. Refakatsiz çocuğa vasi ve kayyım atanmasında çekinik kalınması ise

112 9 Eylül 2022 tarihinde Bakanlık sosyal hizmet çalışanı ile bireysel olarak yapılan görüşmede edinilen bilgidir. Aynı yönde bkz Ayfer Çeçen Demir, “Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocuklara Vasi ve Kayyım Atanması” in Nuray Ekşi (ed) *Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocuklar İçin Adalete Erişimin Güçlendirilmesi Projesi El Kitabı* (Türkiye Adalet Akademisi 2018) 47.

113 Örneğin, annesiyle birlikte düzensiz göç ile Türkiye'ye gelen 13 yaşındaki Suriyeli bir çocuk, annesinin ölümünden sonra hastane bahçesinde tek başına ağlarken polis tarafından bulunarak kurum bakımına alınmıştır. Çocuk, babasının öldüğünü ve Türkiye'de başka bir yakınının olmadığı ifade etmiştir. Aynı ilde yaşayan Suriyelilerden birinin, çocuğun amcasının yaşadığına dair ifadesi gereği yapılan araştırmalar sonucunda amcaya ulaşılmış, amca de babanın ölmediğini, Şam'da olduğunu ve çocuğunu aradığını ifade etmiştir. Amca, kalabalık ailesi nedeniyle çocuğun bakımını üstlenememiş ancak çocuk ile iletişimini kesmemiş, çocuk da kurumda kalmaya devam etmiştir. Bakanlık yetkililerinin babaya ulaşması sonucunda baba, çocuğu yanına almak istediğini ancak kendi imkanlarının buna uygun olmadığı belirterek yardım istemiştir. Neticede aile birleşimi için çocuğun ancak Lübnan'da babaya verilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Çocuk refakatsiz olduğu için çocuğa seyahati boyunca eşlik etmek de dahil olmak üzere aile birleşimi konusunda gerekli tüm iş ve işlemler için Türk Kızılay'ı personeli kayyım olarak atanmıştır. Sonuç olarak çocuk ile babasının Lübnan'da aile birleşimi gerçekleştirilmiştir, Türk Kızılayı, “Türk Kızılayı'nın Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocuklara İlişkin Faaliyetleri” in Nuray Ekşi (ed) *Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocuklar İçin Adalete Erişimin Güçlendirilmesi Projesi El Kitabı* (Türkiye Adalet Akademisi 2018) 95-96.

ilgili kararların alınmasında ve kaldırılmasında mahkeme kararına ihtiyaç duyulması ve anılan işlerin zaman alması şeklinde gerekçelendirilmiştir. Diğer yandan refakatsiz çocukların akrabası olduğunu belirterek yalan beyanda bulunan ve çocukları aslında dilendirmek ya da yasa dışı işlerde kullanmak üzere sahip çıkan kişilerin, hatta bu kişilerin çocuğun akrabası olsa bile istismar eğilimlerinin bulunması nedeniyle vesâyet talebiyle açılan davalarda, talebi uygun bulunan kişinin vasi olarak değil sadece kayyım olarak atanması özellikle tercih edilmektedir¹¹⁴. Uygulamada ayrıca TMK m 420¹¹⁵ gereğince refakatsiz küçüğün gecikmesinde sakınca bulunan resmi işlemlerinin bir an önce yerine getirilebilmesi amacıyla talepte bulunan vasi adayını, bir yılı aşmayacak geçici sürelerle yetki belgesi verilmek suretiyle temsilci olarak atanmakta ve temsilci, atanmış vasi ile aynı hükümlere tâbi tutulmaktadır¹¹⁶.

Vasi ya da kayyımlık görevini kimin icra edeceği de uygulamada bir problem teşkil etmektedir. Genel olarak kuruluş çalışanları gönüllü olmalarında halinde vasi ya da kayyım olarak atanırken bu kişilere bu görevleri dolayısıyla ek bir ödeme yapılmamakta ve son yıllarda bu hususta gönüllü olmadıkları da gözlemlenmektedir¹¹⁷.

Sonuç olarak refakatsiz çocuklara dair düzenlemeler bir kül halinde dikkate alındığında, bu düzenlemelerin özellikle refakatsiz çocukların yasal temsilini esas almadığı, genel ve dağınık nitelikte olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Bu anlamda özel ihtiyaç sahibi kişiler arasında zikredilen refakatsiz çocuklara dair özel tedbir ve güvencelere ihtiyaç duyulduğu ve tüm bu düzenlemelerin tek bir çatı altında toplanması gerekliliği açıktır¹¹⁸.

Aşağıda refakatsiz çocukların hukukî temsilinde görevli ve yetkili Türk mahkemeleri ile refakatsiz çocuğa vasi ve kayyım atanmasında uygulanacak hukuk tespit edilecektir¹¹⁹.

114 Nuray Ekşi, *Türkiye'ye Sığınan Yabancıların Aile ve Şahsın Hukuku Davaları* (Beta, 2021) 57. Ayrıca İzmir 11 Sulh Hukuk Mahkemesi, 461/496, 21.03.2019; Gaziantep 2 Sulh Hukuk Mahkemesi, 745/1139, 10.05.2019 için bkz ibid 57-58.

115 TMK m 420/1 şu şekildedir: “Vesâyet işleri zorunlu kıldığı takdirde vesâyet makamı, vasinin atanmasından önce de re’sen gerekli önlemleri alır; özellikle, kısıtlanmaması istenen kişinin fiil ehliyetini geçici olarak kaldırabilir ve ona bir temsilci atayabilir”.

116 Çeçen Demir (n 112) 47.

117 Helsinki Yurttaşlar Derneği, *Askıya Alınmış Çocukluk: Türkiye’de Sığınma Arayan Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocukların Durumu* (2010) 47; Karataş, Rittersberger, Atasü Topçuoğlu, Demir (n 10) 31.

118 Öztürk, Taner ve Contactı (n 10) 44, 141.

119 Anayasa m 90/5 ve MÖHUK m 1/2 (Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 5718, Kabul Tarihi: 27.11.2007, RG 12.12.2007/26728) uyarınca Türkiye Cumhuriyeti’nin taraf olduğu milletlerarası sözleşme hükümleri kanun hükmündedir. Buna göre Türkiye’nin tarafı olduğu, çocukların korunması hakkındaki tedbirlerle ilişkin yetki, uygulanacak hukuk, tanıma ve tenfiz uygulanmasına dair Velâyet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine Dair Sözleşme Velâyet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine Dair Sözleşmeye Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, Kanun Numarası: 6707, Kabul Tarihi: 24.04.2016, RG 05.05.2016/29703, Sözleşmenin Yayınlandığı RG 22.05.2016/29719), iltica hakkı ve göç konularındaki kararlar hakkında uygulanmaz (m 4/j). Mülteci çocuklar ve ülkelerinde meydana gelen karışıklıklar yüzünden yerlerinden edilmiş çocukların kişiliğinin veya mallarının korunmasına yönelik tedbirleri almaya, söz konusu çocukların topraklarında bulunduğu âkit devletin makamları yetkilidir (m 5/1, 6). Çocuğun koruyucu aile yanına veya bir bakım kurumuna yerleştirilmesi ya da benzer bir kurum tarafından sağlanması Sözleşme’nin uygulama alanına girmektedir (m 3/1/e). Âkit devletler, Sözleşme’den doğan koruma tedbirlerine dair yetkilerini kullanırken kendi hukuklarını uygulayacaktır (m 15/1).

B. Refakatsiz Çocukların Hukukî Temsilinde Görevli Mahkeme

Türk hukukunda göreve ilişkin kurallar kamu düzeninden olduğu için (Hukuk Muhakemeleri Kanunu¹²⁰ m 1) yabancılık unsuru içeren özel hukuk uyuşmazlıklarında görevli mahkeme, Türk hukukuna göre tespit edilecektir¹²¹. Buna göre refakatsiz çocukların hukuki temsiline dair davalarda görevli mahkeme de genel hükümlere göre tayin edilecektir.

Türk hukukunda refakatsiz çocukların vasi ve kayyım aracılığıyla hukukî temsiline imkân veren düzenlemeler; Türk Medenî Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu ve Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun¹²²'da yer almaktadır. Çocuk Koruma Kanunu çocuk mahkemelerini, korunma ihtiyacı olan refakatsiz çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararının yanında TMK hükümlerine göre velâyet, vesâyet ve kayyım hususlarında da karar vermeye yetkili kılmıştır (m 7/7). Çocuk mahkemeleri esas itibarıyla asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren ancak yaş küçüklüğü nedeniyle daha farklı muamelenin öngörüldüğü, salt korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklara dair tedbir kararlarını vermekle görevli uzman mahkemelerdir (ÇKK m 26/1). Bu nedenledir ki ÇKK kapsamındaki refakatsiz çocukların vasi ve kayyım aracılığıyla hukukî temsilinde görevli mahkeme, çocuk mahkemeleridir. Çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde ise, bu mahkeme kurulup göreve başlayıncaya kadar korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında tedbir kararları, görevli aile veya asliye hukuk mahkemeleri tarafından alınacaktır (ÇKK geçici m 1/4).

ÇKK kapsamı dışında kalan refakatsiz çocuklara vasi atanmasında görevli mahkeme ise, vesâyet makamı olan sulh hukuk mahkemesidir (TMK m 413, 397/2). Vasinin atanmasına ilişkin kurallar, kayyımın atanmasında da uygulanacağından (TMK m 430, 431/1) ÇKK kapsamına girmeyen durumlarda refakatsiz çocuk için atanacak kayyımın tayininde görevli mahkeme, yine kendisine kayyım atanacak küçüğün yerleşim yerindeki sulh hukuk mahkemesidir^{123,124}.

C. Refakatsiz Çocukların Hukukî Temsilinde Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi

Türk hukukunda yabancılık unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi MÖHUK'ta düzenlenmiştir (m 1).

120 Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Kanun Numarası: 6100, Kabul Tarihi: 12.01.2011, RG 04.02.2011/27836

121 Nuray Ekşi, *Milletlerarası Yetki* (2. Bası, Beta 2000) 27.

122 Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun, Kanun Numarası: 4787, Kabul Tarihi: 09.01.2003, RG 18.01.2003/24997 (m 6/2)

123 Hasan Özkan, *Açıklamalı ve İçtihatlı Sulh Hukuk Davaları ve Tatbikatı Vesâyet ve Kayyım*, (Legal 2015) 25; Ekrem Yıldız ve Serhan Gürsoy, *Kayyım ve Kayyım Katılımıyla Görülmesi Gereken İşler ve Davalar* (Vedat Kitapçılık 2007) 94-97.

124 5133 sayılı Kanunla, Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'da yapılan değişiklik ile aile hukukundan doğan tüm dava ve işler, TMK'da vesâyetin düzenlendiği Üçüncü Kısım hariç olmak üzere aile mahkemesinin görevidir (Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, Kabul Tarihi: 14.04.2004, Kanun Numarası: 5133, RG 20.04.2004/25439). Dolayısıyla 5133 sayılı Kanunla, vesâyet dair dava ve işler, aile mahkemelerinin görev kapsamından çıkarılmıştır.

MÖHUK'ta genel nitelikteki yetki kuralı (m 40) ile sadece ilgili maddede düzenlenen konulara hasredilmiş özel nitelikte yetki kuralları yer almaktadır (m 41-46). Kanunun yabancıların kişi hâllerine ilişkin bazı davalarda yetkili olan Türk mahkemelerini tayin eden 42. maddesi, Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayan yabancı hakkında alınacak vesâyet ve kayımlık kararlarında ilgilinin Türkiye'de sâkin olduğu yer, sâkin değilse mallarının bulunduğu yer mahkemesini yetkili kılmıştır.

Refakatsiz çocuğun Türkiye'de yerleşim yerine sahip olması durumunda ise, m 42'in uygulanma şartı gerçekleşmediğinden; MÖHUK m 40'ın iç hukuka göndermesiyle TMK m 411'e göre milletlerarası yetkili Türk mahkemesi tayin edilecektir. TMK m 411'e göre vesâyet işlerinde yetki, küçüğün yerleşim yerindeki vesâyet dairelerine aittir. Vesâyet daireleri ise, vesâyet makamı ve denetim makamından oluşmaktadır (TMK m 397/1). Vesâyet makamı, sulh hukuk mahkemesi¹²⁵, denetim makamı ise asliye hukuk mahkemesidir (TMK m 397/2).

Refakatsiz çocukların sadece belirli işlerini görmek üzere atanabilecek temsil kayyımı ise, kendisine kayyım atanacak kimsenin yerleşim yeri vesâyet makamı tarafından atanır (TMK m 430/1). Bu durumda refakatsiz çocuğun, Türkiye'de yerleşim yerine sahip olup olmadığına göre uygulanacak hüküm değişecektir.

Refakatsiz çocukların Türkiye'de yerleşim yerine sahip olup olmadıkları, TMK'da yer alan yerleşim yerine dair hükümlere göre belirlenecektir. TMK m 19/1'e göre yerleşim yeri, bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir. Diğer yandan TMK m. 20'ye göre, bir yerleşim yerinin değiştirilmesi ancak yenisinin edinilmesi ile mümkündür. Bu bağlamda önceki yerleşim yeri belli olmayan veya yabancı ülkedeki yerleşim yerini bıraktığı halde Türkiye'de henüz yerleşim yeri edinmemiş kişilerin halen oturdukları yer, bu kişilerin yerleşim yeri olarak kabul edilmektedir (TMK m 20/2). Dolayısıyla önceki yerleşim yeri belli olmayan veya yabancı ülkedeki yerleşim yerini bıraktığı halde Türkiye'de henüz yerleşim yeri edinmemiş yabancıların Türkiye'de bulunduğu yer, yerleşme iradesi ve sürekli kalma niyeti aranmaksızın, yerleşim yeri olarak kabul edilmelidir.

Diğer yandan, Türkiye'de doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur (YUKK m 19). Uluslararası koruma başvuru sahiplerine verilen kimlik belgesi ile uluslararası koruma statüsü sahiplerine verilen kimlik belgeleri (YUKK m 76/4, 83/2) ise ikamet izni yerine geçmektedir. Ancak geçici koruma sahiplerine verilen kimlik belgesi ikamet izni yerine geçmemektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği m 25). İkamet izninin verilmesinde kişinin Türkiye'de yerleşme

¹²⁵ Bu noktada belirtmek gerekir ki ÇKK m 7/7 hükmü gereğince çocuk mahkemesi, korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında alacağı koruyucu ve destekleyici tedbir kararının yanı sıra gerekli görmesi durumunda TMK hükümlerine göre vesâyet ve kayyım hususlarında da karar vermeye yetkilidir. Böylece çocuk mahkemelerinin de vesâyet makamı olarak görev yapacağı hüküm altına alınmıştır, bkz Ömer Uğur Gençcan, *Vasilik Hukuku* (Yetkin Yayınları 2022) 97; Ayşe Acar Umut, *Vesâyet Kurumu ve Vasinin Sorumluluğu* (Seçkin Yayıncılık 2021) 39.

niyetinin olup olmadığı bir şart olarak incelenmemektedir. Bu nedenle kanaatimizce ikamet izni, kişinin Türkiye’de yerleşme ve sürekli kalma niyetine sahip olduğunu göstermemektedir. Bu çerçevede ikamet izninin sadece Türkiye’de yasal olarak kalındığını gösteren idarî bir işlem olarak nitelendirilmesi, bu anlamda yerleşim yerine karine teşkil etmemesi yerindedir¹²⁶.

Peki bu durumda, refakatsiz çocukların Türkiye’de yerleşim yerine sahip olduğu kabul edilecektir? Refakatsiz çocuklar, kendi iradeleri doğrultusunda değil, içerisinde buldukları veya maruz kaldıkları zorlayıcı sebepler nedeniyle hayat ilişkilerini kurdukları yerleri terk etmek zorunda kalmakta, yani esas olarak yaşadıkları yerde hayatlarını idame ettiremeyecek olmaları nedeniyle yerleşme niyeti olmaksızın başka bir devlete sığınmaktadırlar. Refakatsiz çocuklar belli bir ülkede yaşamak üzere yola çıkmakta olmalarına rağmen nihai olarak hangi ülkede kalacakları da genel olarak belirsizdir. Hatta bu çocukların gerçekten Türkiye’de yerleşme niyetine sahip olmaları dahi tek başına onların Türkiye’de yerleşim yerine sahip oldukları anlamına da gelmemektedir. Zira iradelerine bakılmaksızın statülerinin sona erdirilme ihtimali hep var olacaktır¹²⁷. Ancak; yabancı ülkedeki yerleşim yerini bıraktığı halde Türkiye’de henüz yerleşim yeri edinmemiş kişilerin halen oturdukları yerin, bu kişilerin yerleşim yeri olarak kabulünü öngören TMK m 20/2 gereğince refakatsiz çocukların Türkiye’de oturdukları yerin yerleşim yeri olarak kabul edilebileceği düşüncesindeyiz. Dolayısıyla bu kişilerin kişi hallerine dair davalarında, MÖHUK m 40’ın iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarına yaptığı göndermeyle, TMK m 411 doğrultusunda, adeta Türkiye’de yerleşim yerine sahiplermişçesine milletlerarası yetkinin tesis edilmesi gerektiği ve MÖHUK m 42’nin uygulanamayacağı düşüncesindeyiz¹²⁸. Yani vasinin atanmasında yetkili mahkeme, küçüğün yerleşim yerindeki sulh hukuk mahkemesidir (TMK m 411/1). Temsil kayyımının atanmasında yetkili mahkeme ise kendisine kayyım atanacak çocuğun yerleşim yerindeki sulh hukuk mahkemesidir (TMK m 430/1).

Diğer yandan, refakatsiz çocukların Türkiye’de yerleşim yerine sahip olmadıkları kabul edilir ise, vasi veya kayyımın atanmasında yetkili mahkeme MÖHUK m 42 uyarınca refakatsiz çocuğun Türkiye’de sakin olduğu yer, sakin değil ise mallarının bulunduğu yer mahkemesi olacaktır. Refakatsiz çocuklar Türkiye’de sakin

126 Ekşi (n 114) 48; Emre Esen, *Türk Hukukunda Yabancıların İkamet İzinleri* (Beta 2019) 119-121; Hümeyra Zeynep Nalçacıoğlu Erden, “Yabancıların Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi” 2022 12(1) Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 898, 926.

127 Uluslararası koruma statüsünün sona erdiği durumların düzenlendiği YUKK m 85 uyarınca, kişinin yeni bir vatandaşlık kazanması ve vatandaşlığı kazandığı bu ülkenin korumasından yararlanması; statü verilmesini sağlayan koşulların ortadan kalkmış olması nedeniyle vatandaş olduğu ülkenin korumasından yararlanabilecek olması; vatansız olup da, statü verilmesine yol açan koşullar ortadan kalktığı için önceden yaşadığı ikamet ülkesine dönebilecek olması gibi durumlarda kişinin iradesine bakılmaksızın uluslararası koruma statüsü sona erer.

128 Nalçacıoğlu Erden (n 126) 933. Nitekim Yargıtay da yabancıların yerleşim yerinin tespitine dair kararlarında MÖHUK m 42 ve TMK m 20/2 hükümlerine beraber incelemektedir. Örneğin Yargıtay 17. HD, 3336/6912, 02.05.2014 için bkz Lale Muktedir, *Yargıtay Uygulamasında Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun* (Seçkin Yayıncılık 2014) 202; Yargıtay 17 HD, 6183/7624, 14.07.2001 ve Yargıtay 17 HD, 3336/6912, 02.05.2014 için bkz. Bülent Çiçekli, *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Yargıtay Kararları* (Seçkin Yayıncılık 2014) 134-135.

olduklarından kendilerine vasi ya da kayyım atanmasında yetkili mahkeme, sakın oldukları yer mahkemesi olacaktır. Sonuç olarak TMK m 411 ve MÖHUK m 42 uygulandığında vasi ya da kayyımın atanmasında yetkili mahkeme değişmemektedir.

Koruyucu ve destekleyici tedbir kararını verirken vasi ya da kayyımın atanmasında yetkili çocuk mahkemesi ise, çocuğun kendisinin, ana, baba, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk mahkemesidir (Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik m 8/1). Pek tabii anılan hüküm, esas itibarıyla refakatsiz çocuklar için düzenlenmediğinden çocuğun annesi ya da babasının bulunduğu yer mahkemesi yoktur.

D. Refakatsiz Çocukların Vasi veya Kayyım Aracılığıyla Temsilinde Uygulanacak Hukuk

Yabancı olan refakatsiz çocuk hakkında alınacak vasi ya da kayyım tayinine dair karar, MÖHUK'un 10. maddesine göre hakkında vesâyet kararının verilmesi istenen kişinin millî hukukuna tâbidir. Yabancı millî hukukuna göre kararın verilmesi mümkün olmayan hâllerde bu kişinin mutad meskeni Türkiye'de ise Türk hukukuna göre vesâyet kararı verilebilir. Kişinin zorunlu olarak Türkiye'de bulunduğu hâllerde ise Türk hukuku uygulanır. Vesâyet kararı verilmesi veya sona erdirilmesi sebepleri dışında kalan bütün vesâyete ilişkin hususlar ve kayyımlık Türk hukukuna tâbidir (m 10/3). Yani MÖHUK, vesâyet kararının verilmesine ilişkin kararlarda yabancı millî hukukunu esas almıştır. Ancak Kanunun Genel Hükümleri kapsamında yer alan 4/1/a maddesine göre, yetkili hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hâllerde, vatansızlar ve mülteciler hakkında yerleşim yeri, bulunmadığı hâllerde mutad mesken, o da yok ise dava tarihinde bulunduğu ülke hukuku uygulanacaktır. Dolayısıyla MÖHUK m 10'da millî hukuka göre tayin edilmesi öngörülen refakatsiz çocuğa dair vesâyet kararının, yerleşim yeri, değilse mutad mesken, o da yok ise dava tarihinde bulunduğu ülke hukukuna göre belirlenmesi gerekmektedir. Ancak refakatsiz çocukların mülteci statüsü altında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususu tartışmalıdır. Doktrindeki baskın görüş, maddede mülteci teriminin genel olarak kullanıldığını, bu anlamda YUKK'ta düzenlenmiş olan tüm koruma statüsü sahiplerini kapsadığı şeklindedir¹²⁹. Açıkçası MÖHUK yürürlüğe girerken YUKK henüz mevcut olmadığından YUKK'ta yeni ihdas edilen kurumların pek tabii olarak MÖHUK'ta öngörülemediği olması nedeniyle 4. maddedeki mülteci tabirinin, geniş yorumlanarak tüm uluslararası koruma türleri ile geçici koruma altındaki kişileri kapsadığı düşüncesindeyiz.

129 Ekşi (n 114) 47-48; Cemal Şanlı, Emre Esen ve İnci Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk* (9. Basım, Beta 2021) 35 dn 63; Aysel Çelikel ve B Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk* (17. Basım, Beta 2021) 69; Ayşe Elif Uluşu Karataş, "Geçici Koruma Altındaki Suriye Vatandaşlarının Çocuk Yaşta Evliliklerinin Mukayeseli Hukuka ve Türk Hukukuna Göre Geçerliliği" (2020) 78 (1) İstanbul Hukuk Mecmuası 45-47.

Diğer yandan refakatsiz çocukların, geride bıraktıkları yerleşim yeri ya da mutad meskenlerine bir daha dönüp dönemeyecekleri belli değildir. Türkiye’de yerleşim yerine sahip olup olmadıkları ise yukarıda yaptığımız mülahazalar sonucunda vardığımız kanaate göre, yabancı ülkedeki yerleşim yerini bıraktığı hâlde Türkiye’de henüz bir yerleşim yeri edinmemiş refakatsiz çocuğun hâlen oturduğu yer, yerleşim yeri sayıldığından Türkiye’de bulunduğu yer yerleşim yeri sayılabilecektir. Bu yerin, yerleşim yeri sayılamayacak olması durumunda dahi Türkiye’de kaldığı yer mutad mesken sayılabilecek; mutad meskenleri de belirlenemez ise son tahlilde dava tarihinde bulunduğu yer Türkiye olduğundan Türk hukuku uygulanacaktır¹³⁰. Dolayısıyla m 4/1/a’da son basamak olarak öngörülen dava tarihinde bulunduğu ülke Türkiye olduğundan vesâyet kararının verilmesi Türk hukukuna tâbi olacaktır.

Öğretide bizim de katıldığımız bir diğer görüş ise, refakatsiz çocukların zorunlu olarak Türkiye’de bulunmalarından bahisle Kanunun 4. maddesini hiç uygulamadan doğrudan 10/2 hükmünün uygulanması sonucunda vesâyet kararı verilmesinin Türk hukukuna tabi olduğu kanaatindedir¹³¹. Sonuç olarak hangi görüş esas alınırsa alınsın refakatsiz çocuk hakkında verilecek vesâyet kararı, Türk hukukuna tâbi olacaktır.

Bu noktada belirtmek gerekir ki, MÖHUK m 10’da vesâyet kararı verilmesi veya sona erdirilmesi dışında kalan tüm hususlar, doğrudan Türk hukukuna tâbi kılınmıştır. Yani vesâyetin yönetimi olarak adlandırılan vasinin, vesâyet ve denetim makamının görev, yetki ve sorumlulukları hakkında doğrudan Türk hukuku yetkili kılınmıştır^{132, 133}.

Sonuç olarak Türkiye’deki refakatsiz çocuklara vasi ya da kayyım atanmasında ve vesâyet yönetimi sürecinde uygulanacak hukuk, Türk hukukudur. Bu anlamda Türk maddi hukukunda vesâyet kurumunun yönetimi ve refakatsiz çocuklar için uygunluğunun ele alınması gerekmektedir.

E. Türk Maddi Hukukunda Refakatsiz Çocukların Hukukî Temsili

1. Vesâyet Kurumu ve Yönetimi

Türk hukukunda, korunma ihtiyacı olan kişilerin vesâyetinde devletin dahli elzem bulunarak vesâyet, bir kamu kurumu olarak düzenlenmiştir¹³⁴. Bu doğrultuda vesâyet daireleri ile vasi ve kayyım tazmin ettirilemeyen zararlardan devlet doğrudan doğruya

130 Ekşi (n 114) 49.

131 Öztürk, Taner ve Konaç (n 10) 142.

132 Yargıtay 18 HD, E 2012/12365 K 2013/483, 07.01.2013 için bkz Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe (n 130) 132.

133 Çocuklara dair tedbir kararları, kamu niteliğinde olması ve kural olarak ülkesel nitelik taşımaları sebebiyle vatandaş-yabancı ayrımı yapılmaksızın ülkede bulunan tüm çocuklara uygulanmaktadır. Bu nedenle kanun koyucu vesâyet kararının verilmesi ve sona erdirilmesi dışında kalan vesâyete dair tüm hususları, Türk hukukuna tâbi kılmıştır, bkz Bilgin Tiryakioğlu, *Milletlerarası Özel Hukukta Çocuklara İlişkin Kurallar* (TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı 1991) 76.

134 Yargıtay 2. HD, 2440/3856, 30.03.1998 için bkz Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/2-hukuk-dairesi-e-1998-2440-k-1998-3856-t-30-03-1998>> Erişim Tarihi 9 Eylül 2022.

sorumlu kılınmıştır (TMK m 468). Kanunda vesâyet organları, vesâyet daireleri ile vasi ve kayyım olarak tanımlanmıştır (TMK m 396). TMK’da vesâyet daireleri için ikili bir ayırım yapılmış; çalışma konusunu teşkil eden kamu vesâyetinin, vesâyet makamı ve denetim makamından oluşan vesâyet daireleri tarafından yürütüleceği hüküm altına alınmıştır (TMK m 397/1). Vesâyet makamı sulh hukuk mahkemesi; denetim makamı ise asliye hukuk mahkemesidir (TMK m 397/2).

Vesâyet işlerini asıl icra eden vasi ve kayyımlardır; vesâyet daireleri ise karar veren, denetim yapan ve gerektiğinde izin veren vesâyet organlarıdır. Vesâyet makamı ve denetim makamı, kamu hukuku ilişkisi ile devlete bağlı olup bu nedenle görevleri kamu hukukuna dayanırken; korunması gereken kişilerin yararlarını gözettiklerinden görevleri aynı zamanda özel hukuka dayanmaktadır¹³⁵.

Türk hukukunda kural, ergin olmayan çocukların ana ve babanın velâyeti altında olması olmakla beraber (TMK m 335/1) velâyet altında bulunmayan her küçük vesâyet altına alınır (TMK m 404/1). Vesâyet makamı, gecikmeksizin vasi atmakla yükümlüdür (TMK m 419/1). Buradaki amaç, vesâyet altına alınacak kimsenin bir an önce koruma altına alınmasıdır¹³⁶. Görevlerini yaparlarken vesâyeti gerektiren bir durumun varlığını öğrenen nüfus memurları, idarî makamlar, noterler ve mahkemeler, bu durumu hemen yetkili vesâyet makamına bildirmekle yükümlüdür (TMK m 404/2; Türk Medenî Kanunu’nun Velâyet, Vesâyet ve Miras Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Tüzük m 9; Nüfus Hizmetleri Kanunu¹³⁷ m 19).¹³⁸ Velâyet altındaki küçüğün vesâyet altına alınabilmesi için öncelikle velâyetin kaldırılması gerekmektedir. Bu nedenle vesâyet makamı vasi tayini için aile mahkemesinin velâyetin kaldırılması kararını beklemelidir¹³⁹.

Vesâyet altındaki küçüğün kişiliği ve malvarlığı ile ilgili bütün menfaatlerini korumak ve hukukî işlemlerde onu temsil etmek üzere (TMK m 403) sulh hukuk mahkemesi tarafından vasi atanır. Vasinin temsil yükümlülüğü, vesâyet altındaki kişinin hem özel hukuk hem de kamu hukuku ilişkilerini kapsamaktadır¹⁴⁰. Vasi, vesâyeti altındaki küçüğün bakımı ve eğitimi için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür ve vasi, bu konuda ana ve babanın sahip olduğu tüm yetkileri haizdir (TMK m 445). Nitekim vesâyet kurumunun, Medenî Kanunu’nun Aile Hukuku bölümünde yer

135 Bilge Öztan, *Aile Hukuku* (6. Bası, Turhan Kitabevi 2015) 1265.

136 Mustafa Dural, Tufan Ögüz ve Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku* (Filiz Kitabevi 2021) 607.

137 Nüfus Hizmetleri Kanunu, Kanun Numarası: 5490, Kabul Tarihi: 25.04.2006, RG 29.04.2006/26153

138 Öğretide TMK m 404’ün tüm memurları ve vesâyet altına alınması gereken bir küçüğün varlığından haberdar olan herkesi kapsayacak şekilde geniş yorumlanması gerektiği ifade edilmektedir, Turgut Akıntürk ve Derya Ateş, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku II. Cilt* (21. Bası, Beta 2019) 480.

139 Yargıtay 2 HD, 9200/11675, 11.09.2008 için bkz Gençcan (n 125) 107. Diğer yandan, velâyet hakkının kaldırılması kararı için talebe gerek yoktur; zira velâyet, kamu düzenine ilişkin olduğundan hâkime bu takdir hakkı tanınmaktadır. Dolayısıyla Mahkeme, velâyetin kaldırılmasını gerektiren bir sebebin varlığı öğrendiğinde re’sen velâyetin kaldırılmasına karar verebilir, Cemil Dinç, “Velâyetin Kaldırılması” (2004) 54 (1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 255, 281-282.

140 Gençcan (n 125) 755.

almasıyla, vesâyet kurumuyla velâyete benzer ilişkilerin kurulması, bir diğer deyişle velâyet altındakilere velinin göstermek zorunda olduğu dikkat ve özene benzer bir korumanın gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır¹⁴¹. Ancak vasi, vesâyeti altındaki küçüğe yabancı olduğundan, veliden farklı olarak daha fazla kontrole tâbi tutulmaktadır¹⁴². Vasi, görevini yaparken kendi kusuruyla vesâyet altındaki kişiye vermiş olduğu zarardan sorumludur (TMK m 467). Denetim makamı olan asliye hukuk mahkemesi, vasinin işlemlerini kontrol eder ve gerektiğinde görevine son verir (TMK m 483). Vasi, Kanunun tanımış olduğu yetkilerini kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak icra edebilmekle beraber TMK m 462 ve 463'teki işlemleri ancak vesâyet ve denetim makamından izin alarak yapabilmektedir. Keza vasinin vesâyet altındaki küçük adına kefil olması, vakıf kurması ve önemli bağışlarda bulunması yasaktır (TMK m 450).

Vesâyet makamı, vasilik görevini icra edebilecek yetkinlikte bir ergini vasi olarak atar (TMK m 413/1). Sadece gerçek kişiler vasi olarak atanabilir (TMK m 413/1). Vasinin kural olarak vatandaşlığı önemli değildir; ancak aynı tabiiyete sahip bir vasinin daha etkili olabileceği bu anlamda potansiyel vasi adayının cinsiyet, dini görüş, sosyal statü gibi özelliklerinin vasi tayininde dikkate alınması önerilmektedir¹⁴³. Haklı sebepler olmadıkça, vesâyet altına alınacak küçüğe öncelikli olarak vasilik koşullarına sahip olmaları kaydıyla yakın hısımlarından biri vasi olarak atanır (TMK m 414). Ayrıca, yine haklı sebepler olmadıkça, vasiliğe, vesâyet altına alınacak olan kişiye, kendisinin ya da ana veya babasının gösterdiği kişi vasi olarak atanır (TMK m 415). Vesâyet altına alınan kişinin yerleşim yerinde oturanlardan vasiliğe atananların, vasiliği kabul zorunluluğu vardır (TMK m 416/1).

Vasi, küçüğün koruma amacıyla bir kuruma yerleştirilmesi için vesâyet makamına başvurarak karar aldırabilir veyahut gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda bizzat vasi karar vererek vesâyet makamına bildirimde bulunur (TMK m 446/1). Vesâyet dairelerinin yetkilerine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla vasi, esas itibarıyla vesâyet altındaki küçüğü, *tüm hukukî işlemlerinde temsil eder* (TMK m 448). Vasi, kural olarak iki yıl için atanır ancak vesâyet makamı bu süreyi her defasında ikişer yıl uzatabilir; dört yılın dolmasının ardından vasi, vasilikten kaçınma hakkına sahiptir (TMK m 456).

Kayımlık da Türk Medenî Kanunu'nda düzenlenmiş olan vesâyet organlarından biridir. Kayyım, belirli işleri görmek veya malvarlığını yönetmek için atanır (TMK m 403/2). Kayyım, temsil kayyımlığı (TMK m 426), yönetim kayyımlığı (TMK m 427) ve isteğe bağlı kayyım (TMK m 428) olmak üzere üç çeşittir. Çalışma konusu kapsamında sadece temsil kayyımlığı incelenecektir. Temsil kayyımlığı, "bir kişinin belirli bir işini görebilecek durumda olmadığı ve söz konusu işi o kişi için

141 Öztan (n 135) 1258.

142 ibid

143 Öztan (n 135) 1301; Çeçen Demir (n 112) 47.

görebilecek veya görmeye yetkili hiç kimsenin bulunmadığı hallerde söz konusu olur¹⁴⁴”. “Belirli işleri görmek üzere” vesâyet makamı tarafından atanan kayyım, “yasal temsilcinin görevini yerine getirmesine bir engel varsa”¹⁴⁵ (TMK m 426/3) vesâyet makamı tarafından re’sen veya ilgilinin isteği üzerine atanmaktadır. Hükümde geçen yasal temsilci ifadesi; veli, vasi, yasal danışman ve kayyımı ifade etmek üzere kullanılmaktadır¹⁴⁶. Öğretide TMK m 426’nın temsil kayyımının atanacağı halleri tahdidi olarak belirtmesine rağmen benzer durumların kıyasen uygulanabileceği genel bir hüküm niteliğinde olduğu ifade edilmektedir¹⁴⁷.

Belli bir iş için görevlendirilmiş olan temsil kayyımı, vesâyet makamının talimatına aynen uymakla mükelleftir (TMK m 459). Bu anlamda temsil kayyımlığının kapsamı, kayyımın atanma amacıyla sınırlıdır. Bu da temsil kayyımlığının geçici niteliğini öne çıkarmaktadır¹⁴⁸.

Tıpkı vasilikte olduğu gibi atanacak olan temsil kayyımının ergin ve kayyımlık görevini icra edebilecek yetkinlikte olması gerekmektedir (TMK m 431/1, 413). Yine, kayyım atanacak kişinin ya da anne veya babasının gösterdiği kişinin kayyım olarak atanmasında öncelik vardır (TMK m 431/1, 414, 415). Kayyım atanan kişinin, kendisine kayyım atanan kimsenin yerleşim yerinde oturması koşuluyla kayyımlığı kabul etme yükümlülüğü vardır (TMK m 431/1, 416).

Vasinin atanmasına ilişkin kurallar, kayyımın tayininde de uygulanmaktadır (TMK m 431). Kayyımın görev süresi, vesâyet makamı tarafından belirlenmektedir (TMK m 458/1) ancak temsil kayyımlığı, kayyımın yapmakla görevlendirildiği işin sona ermesiyle mahkeme kararına gerek olmaksızın kendiliğinden sona erer (TMK m 477/1).

Son olarak belirtmek gerekir ki vesâyet hukukunun temel ilkelerinden biri *tipe bağlılık ve tip sınırlılığı ilkesidir*. Bu nedenledir ki TMK’da öngörülen vesâyet kurumlarının dışında farklı bir vesâyet kurumu tedbiri öngörülemez ve uygun görülen kurum içinde Kanun tarafından düzenlenen tedbirlerin alınması emredici nitelikte olduğundan keyfi bir düzenleme yapılması da mümkün değildir¹⁴⁹.

2. Refakatsiz Çocukların Koruyucu Aile Tarafından Temsili

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye göre korunmaya muhtaç olan çocuğa âkit devletler tarafından sunulabilecek bakım tedbirlerinden biri de koruyucu aile

144 Dural, Ögüt ve Gümüş (n 136) 467.

145 Temsil kayyımının atanabilmesi için yasal temsilcinin görevini yerine getirmesi imkânsız olmalıdır, bkz Yıldız ve Gürsoy (n 123) 87.

146 Öztan (n 135) 1330.

147 Mustafa Alper Gümüş, *Türk Medenî Hukukunda Kayyımlık* (Vedat Kitapçılık 2006) 22.

148 Gümüş (n 147) 13; Ömer Uğur Gençcan, *Türk Medenî Kanunu’nda Kayyımlık ve Yasal Danışmanlık* (Yetkin Yayınları 2022) 94.

149 Öztan (n 135) 1266; Dural, Ögüt ve Gümüş (n 136) 414.

kurumudur (m 20/3). Bu doğrultuda Türk hukukunda korunmaya muhtaç olan çocuğun ana ve babadan alınarak bir aile yanına -ya da bir kuruma- yerleştirilebileceği kabul edilmiştir (TMK m 347). ÇKK'ya göre de çocuğun bakımından sorumlu olan kişinin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi durumunda korunmaya muhtaç çocuk, bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılabilir ya da bu kurumlara yerleştirilebilir (m 5/1/c). Yine Sosyal Hizmetler Kanunu'nda da hakkında koruma kararı alınmış korunmaya ihtiyacı olan çocuğun bakımının ve yetiştirilmesinin Kanunda öngörülen kuruluşların yanında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü denetim ve gözetimindeki bir koruyucu aile tarafından da yerine getirilebilir (m 23/1).

Korunmaya ihtiyacı olan çocukların korunmalarını gerektiren süre içerisinde aile ortamında yetiştirilmesine yönelik koruyucu aile hizmetlerinin uygulama esaslarını düzenleyen (m 1) Koruyucu Aile Yönetmeliği'ne (KAY) göre koruyucu aile, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı müdürlükleri denetiminde olmak üzere, ödeme karşılığı ya da karşılıksız olarak çocuğun bakımını ve yetiştirilmesini üstlenen, aile ortamında yaşamını sağlayan aile veya kişidir (m 4/1/h). Koruyucu aile ilişkisi, koruyucu aile ile Bakanlık müdürlükleri arasında imzalanan, koruyucu ailenin yükümlülüklerini kapsayan ve mahalli mülki amir tarafından onaylanan koruyucu aile sözleşmesi¹⁵⁰ ile kurulur (m 4/1/m). Koruyucu aile, sözleşme ile bakımını ve yetiştirilmesini üstlendiği çocuğu, kendi çocuğu olmadığını unutmadan, kendi çocuğu gibi korumalı ve yetiştirmelidir¹⁵¹; zira kural olarak çocuğun ana ve babasının velâyet hakkı devam etmektedir.

Koruyucu aile, korunmaya ihtiyacı olan çocuğu evlat edinmemektedir; zira koruyucu aile sözleşmesi ile çocuk, koruyucu ailenin velâyeti altına girmemektedir. Hakeza koruyucu aile, vesâyet organı da değildir. TMK m 396'ya göre vesâyet organları, sınırlı sayı ilkesine göre sadece vesâyet daireleri ile vasi ve kayımlardır. Kaldı ki çocuğun vasisinin, koruyucu aile olamayacağı açıkça kayıt altına alınmıştır (KAY m 8/8). Bu nedenle öğretideki bir görüşe göre koruyucu aile, vesâyet organının görev ve yetkilerine sahip olmayan, korunmaya ihtiyacı olan çocuğun şahsını koruyan; bakım, gözetim ve yetiştirilmesinde asıl vesâyet organına yardımcı olan yardımcı vesâyet organı niteliğindedir¹⁵². Bir diğer görüş ise, koruyucu ailenin ancak korunmaya ihtiyacı olan çocuğun velâyet altında olmadığı hâllerde bir vesâyet organı olan vasisinin

150 Koruyucu aile sözleşmesinin hukukî niteliği hakkında öğretide görüş birliği yoktur. Bir görüş, koruyucu aile sözleşmesinin vekâlet unsurları ağır basan bir aile hukuku sözleşmesi olduğunu savunurken (bkz Sevgi Usta, "Koruyuculuk mu, Evlâtlık mı? Bir Çocuk Bakım ve Koruma Modeli Olarak Koruyucu Aile ve Türkiye Uygulaması" in Yasemin Güllüoğlu Altun (ed), Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'ye 80. Yıl Armağanı (2018) 21, 77) bir diğer görüşe göre, koruyucu aile borçlu, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ise alacaklı olup borçlu koruyucu aile, koruyucu aile sözleşmesinden doğan asli edimini bir üçüncü kişiye (korunmaya ihtiyacı olan çocuğa) ifa edeceğini taahhüt etmektedir; bu anlamda koruyucu aile sözleşmesinin amacı, korunmaya muhtaç çocuğun yani üçüncü şahsın, karşılıksız bir kazandırma elde etmesine yöneliktir (bkz Ayşe Nur Kılınc, "Türk Hukukunda Koruyucu Aile Sözleşmesi ve Koruyucu Aile ile Çocuk Arasındaki Hukukî İlişkinin Değerlendirilmesi" (2020) 28 (3) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1217, 1234).

151 Kılınc (n 150) 1231.

152 İlknur Serdar, "Koruyucu Aile" Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan, (Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları 2000) 467, 475.

yardımcısı olarak görülebileceği şeklindedir¹⁵³. Tüm görüşler dikkate alındığında ortak çıkan sonuç şudur ki koruyucu aile, korunmaya ihtiyacı olan çocuğu, veli, vasi ya da kayyım gibi çocuğa ilişkin hukukî işlemlerde temsil edebilecek yetkiyi haiz değildir.

Peki, refakatsiz çocuklar koruyucu aileler tarafından sunulan korumadan faydalanabilir mi? Türk hukukunda çocuğa dair alınacak koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının yabancı vatandaşı ayırımı yapılmaksızın tüm çocuklara uygulandığını ifade etmiştik. Dolayısıyla refakatsiz çocukların da koruyucu aile tarafından desteklenmesinin önünde bir engel yoktur. Refakatsiz Çocuklar Yönergesi'ne göre, hakkında bakım tedbir kararı¹⁵⁴ alınmış refakatsiz çocuklar, koruyucu aile hizmetleri de dâhil olmak üzere öncelikli olarak aile yanında bakım hizmetlerinden yararlandırılacaktır (m 5/2, 6/1/g). Ancak 2017 yılında yapılan bir çalışmaya göre refakatsiz çocukların büyük bir kısmının on iki yaşın üzerinde olması, Türkçe iletişim kurmakta zorlanmaları, suça sebep oldukları şeklindeki önyargılar ile etnik farklılıklar sebebiyle koruyucu aileler tarafından tercih edilmemektedir¹⁵⁵. Türkiye'de 2019 yılı itibarıyla 201 yabancı uyruklu çocuk, koruyucu aile desteğinden yararlanmaktadır¹⁵⁶.

Şunu belirtmek gerekir ki refakatsiz çocuğun sığınma prosedürüne eşlik edilmesinde ivedi hareket edilmesi gerekmektedir. Çok çeşitli zorluklar sonucunda Türkiye'ye ulaşmış olan refakatsiz çocuğun diline ve kültürüne tamamen yabancı olduğu bir ülkede, ilgili koruma statüsü başvurusunda ve kendilerine sunulan eğitim, sağlık, barınma gibi resmî işlem ve süreçlere dair haklarının bilgilendirilmesinde yasal bir temsileye ihtiyaç vardır. Ne var ki koruyucu ailenin korunmaya ihtiyacı olan çocuk ile eşleştirilmesi, ortalama altı ay sürmektedir¹⁵⁷. Oysa refakatsiz çocuğun çok daha hızlı ve etkin bir şekilde resmî işlemlerinde temsil edilmeye ihtiyacı vardır. Bu anlamda koruyucu aile kurumu ancak, refakatsiz çocuğun koruma statülerine başvurusundan sonra bakım, gözetim ve yetiştirilmesine rol oynayabilecek bir mekanizmadır¹⁵⁸.

IV. Sonuç

Bugün, sadece Türkiye'de değil, tüm dünyada giderek büyüyen bir göçmen gerçeği vardır. Kadın, erkek ya da çocuk, bireysel, ailece ya da grup olarak, çeşitli

153 Kılınç (n 150) 1233.

154 ÇKK'ya göre bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı müdürlükleri tarafından çocuğun resmî veya özel bakım yurduna yerleştirilmesi ya da koruyucu aile hizmetlerinden veya Kurumun bu kapsamda yürüttüğü hizmet modellerinden yararlandırılmasına yönelik tedbirdir (m 5/1/c).

155 KOREV, *Refakatsiz Sığınmacı Çocuklar Çalıştayı Sonuç Raporu* (2017) 10 için bkz <<https://www.korev.org.tr/files/document/refakatsiz-siginmaci-calistayi.pdf>> Erişim Tarihi 29 Ağustos 2022.

156 "Mağdur çocuklara Türkiye kucak açtı" <<https://www.milliyet.com.tr/gundem/magdur-cocuklara-turkiye-kucak-acti-2896319>> Erişim Tarihi 29 Ağustos 2022.

157 KOREV, "Koruyucu aile olma ve evlat edinme hakkında her şey" <<https://www.korev.org.tr/post/37/%22koruyucu-aile-olma-ve-evlat-edinme-hakkinda-her-sey%22#:~:text=Koruyucu%20ailelikte%20ise%20bu%20r%C4%B1zaya,ve%20koruyucu%20aile%20C3%A7ocukla%20tan%C4%B1%20C5%9F%C4%B1r>> Erişim Tarihi 29 Ağustos 2022.

158 Diğer yandan acil koruma gereken ya da hakkında hizmet planı oluşturulmamış ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ya da kendisi için planlanan hizmet modelinden çeşitli nedenlerle henüz yararlandırılmamış çocuklar için birkaç gün ile en fazla bir ay arasında değişen bakım olan geçici koruyucu aile düzenlemesi de dikkate alınabilir (KAY m 4/1/e, 15).

sebeplerle içinde bulunduğu yaşam koşullarının katlanılmaz hale gelmesi neticesinde, her şeyi göze alarak yaşadıkları ülkeyi terk etmektedir. Göçün hem ne zaman sona ereceğinin bilinmemesi hem de kitlesel bir halde gerçekleşmesi, durumun kontrol altına alınmasını ve kişilere insan olmanın onuruna yaraşır bir şekilde bireysel olarak muamele edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu kapsamda Avrupa Birliği üyesi ülkeler, AB müktesebatı doğrultusunda belli kotalar öngörerek Türkiye'ye göre çok daha az sayıda göçmene ev sahipliği yapmaktadırlar. Oysa Türkiye, uzak ve yakın tarihi ile coğrafi konumu da dikkate alındığında, her daim göçmenlere ev sahipliği yapmış ve yapmaya da devam eden bir ülkedir. Hoşgörü politikasını ayırım gözetmeksizin kitleler halinde gelen göçmenlere kucak açarak gösteren ülkemiz, bugün dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke haline gelmiştir¹⁵⁹. Uluslararası yükümlülükleri gereği kaynaklarını, göçmenlere dahi iyi yaşam koşulları sunabilmek adına hiç tereddüt etmeden kullanan Türkiye'nin artık sonu gelmeyen bir göçmen akımı ile de karşı karşıya olduğu bir gerçektir. Bu manada göçmenlerin özellikle kayıt altına alınması, statülerinin belirlenmesi ve ülkemize her anlamda entegrasyonlarının sağlanması, hem biz vatandaşlar hem de göçmenler için son derece önemlidir.

Göç hukuku araştırmaları son zamanlarda herhangi bir yetişkinin refakati olmaksızın tek başına göç eden refakatsiz çocuklar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Refakatsiz çocuklar kendilerinden sorumlu bir ebeveyni ya da yakını olmayan; diline, kültürüne, coğrafyasına, insanlarına, yaşam şekline tamamen yabancı olduğu bir ülkede bir başına olan, korunmaya muhtaç ve her türlü istismara açık olan çocuklar olarak tanımlanabilir. Ülkelerdeki uygulamalara bakıldığında refakatsiz çocuğun yasal olarak temsili en temel problem olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Sosyal Hizmetler Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu, Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği ile Refakatsiz Çocuklar Yönergesi ile refakatsiz çocukların özellikle barınması, eğitimi, tıbbî destek alınması ile aile birleşimi ve geri dönüşüne dair iyileştirici ve yapıcı düzenlemeler yapmıştır. Ancak uygulamada özellikle karmaşaya sebep olan durum, çok sayıda kurumun farklı farklı kanunlarla yetkilendirilmiş olmasıdır. Temelde, bir ekip işi olarak işbirliği içerisinde, her kurumun görev alanının belirgin çizgilerle çizildiği, daha açık kurallara ihtiyaç var iken; örneğin Çocuk Koruma Kanunu'na göre korunma ihtiyacı olan çocuklar için verilen bakım tedbiri kararları ile Sosyal Hizmetler Kanunu'na göre verilen korunmaya ihtiyacı olan çocuk hakkındaki kararlar, iki başlılık dolayısıyla uygulamada ciddi karışıklıklara sebep olmaktadır¹⁶⁰. Benzer şekilde yine Çocuk Koruma Kanunu'nun vermiş olduğu yetkiyle koruma tedbir kararı alınacak olan çocuk hakkında çocuk mahkemesinin aynı zamanda vesâyete dair karar alma yetkisine sahip olması, vesâyet makamlarının uygulamaları açısından farklılıklara sebep olması

159 Bkz dn 15.

160 Kasım Karataş, "Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme" (2007) 18 (2) Toplum ve Sosyal Hizmet 7, 12.

yönünden yine yeni problemlere gebe dir. Bu anlamda, çocuğ un korunmasına dair mevcut tüm düzenlemeleri bir bütün olarak dikkate almaksızın yapılan her yeni düzenleme, çocuğ un korunmasında bütüncül bir politikanın uygulanmasına engel olmaktadır¹⁶¹.

Herhangi bir yetişkinin sorumluluğ unda olmayan ve fiil ehliyetine de tam olarak sahip olmayan kırılğan yapıdaki -tabir-i caizse sahipsiz- bu çocukların, mümkün olan en kısa sürede hem uygun koruma statüsüne başvurulması ve karar sürecinde; hem barınacağı yere yerleşimi ve eğitimi gibi yeni yaşam koşullarının inşasında hem de aile birleşimi ya da idari ya da yargıya dair işlemlerinde; kısacası kendisiyle ilgili yapılacak her işleminde kendisine yol gösterecek ve onu temsil edecek güven ilişkisi kurabileceği sürekli, tek ve yetkin birine ihtiyacı varken zikrettiğimiz bu yasal düzenlemelerde, refakatsiz çocukların temsiline dair özel bir hüküm bulunmamaktadır. Oysa refakatsiz olduğu tespit edilen küçüğe bir an önce temsilci atanması, çocuğ un üstün yararı gereğidir. Esasında Çocuk Koruma Kanunu gereğince korunma tedbir kararı alınırken çocuk mahkemesinin aynı zamanda yasal temsilciyi atamada yetkili kılınması, işlevsel niteliktedir ancak refakatsiz çocuklar özelinde yeterli değildir. Zira refakatsiz çocuk, zaten *de facto* korunmaya muhtaç olan çocuktur; bu manada refakatsiz çocukların durumu, alelade korunmaya muhtaç çocuktan daha farklı ve özel olarak ele alınmalıdır.

TMK'daki velâyet altında bulunmayan her küçüğ ün vesâyet altına alınacağına (m 404); Türk Medenî Kanunu'nun Velâyet, Vesâyet ve Miras Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Tüzük'teki korunma kararı alınan ve velâyet altında olmadığı tespit edilen çocuklara vesâyet makamı tarafından vasi atanacağına (m 13/1) ve Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliğ i'ndeki yasal temsilcisi bulunmayanlara öncelikli olarak vasi veya kayyım atanacağına dair (m 9/2) emredici hükümlere rağmen kendisinden sorumlu bir yetişkin refakatinde olmayan çocuğa vasi ya da kayyım atanmayarak danışman atanmasının tercihi, esas itibarıyla ulusal mevzuatımıza ve uluslararası yükümlülüklerimize açıkça aykırılık teşkil etmektedir.

Uygulamada refakatsiz çocuklara kaldığı sosyal hizmet kuruluşunda görevli meslek elemanı, danışman olarak atanmaktadır. Ancak pek tabiidir ki; meslek elemanının yetki ve sorumlulukları ile vasi ya da kayyım atanacak kişinin yetki ve sorumluluklarının kapsamı farklıdır. Türkiye'deki bu uygulama ile danışmanın adeta "vasi yardımcısı" olarak görev yaptığı ifade edilebilir. Zira danışman, çocuğ un sadece barınma, eğitim ve sağlık ihtiyaçlarına destek olan kişi değil aynı zamanda vasinin yetki alanına giren çocuğ un sığınma süreciyle ilgili görüşmelerine katılma gibi faaliyetlerini de yürütmektedir. Oysa olması gereken; refakatsiz çocuk ile muhatap olan kişilerin görev tanım ve kapsamlarının açık ve sınırları belli olacak şekilde tayini ve aralarında iş bölümünün yapılarak koordineli bir şekilde çalışılmasının teminidir.

161 ibid 12.

Kanaatimizce TMK’da öngörülen vesâyet kurumlarının dışında farklı bir vesâyet kurumu tedbiri öngörülemez olduğundan refakatsiz çocuklar özelinde mevcut mevzuat hükümlerini bir araya getiren ve geliştiren onların hukukî temsillerini de içeren yeni ve şemsiye bir kanunî düzenlemeye ihtiyaç vardır. Türkiye’de sayılarının fazla olduğu tahmin edilen¹⁶² refakatsiz çocuklara yeterli sayıda gerçek kişi vasinin de atanması, sürdürülebilir ve gerçekçi olmadığından¹⁶³ özerk nitelikte kamu tüzel kişisi vesâyet kurumları düzenlenerek kurumsal bir sistem oluşturulmalıdır¹⁶⁴. Nitekim Türkiye İnsan Hakları Eylem Planı’nda da kırılgan kesimlerin korunması ve toplumsal refahın güçlendirilmesi amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sorumluluğunda uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamındaki kimsesiz çocukların bakım ve gözetiminin daha etkin sağlanabilmesi için tüzel kişi vesâyet sisteminin bir yıl içerisinde hayata geçirilmesi planlanmıştır¹⁶⁵.

Tüzel kişi vesâyet sistemi içerisinde vasi havuzları oluşturulmalı; refakatsiz olduğu tespit edilen çocuğa sığınma başvurusundan önce derhal temsilci tayini yapılmalıdır. Çocukların sığınma başvuruları mutlaka yasal temsilcilerinin gözetiminde, çocuğun görüş ve istekleri dikkate alınarak gerçekleştirilmelidir. Bu noktada sığınma işlemlerinin yerine getirilebilmesi için mevcut sistemde, vasi atanana dek ya TMK m 420 gereği vasi ile aynı yetkilere sahip yetki belgesi ile yetkilendirilen temsilci atanmalı ya da salt sığınmaya dair iş ve işlemlerin takibi için temsil kayyımı atanmalıdır.

Gönüllü veya profesyonel olarak belli bir ücret karşılığı vasilik yapacak bu kişilerin sahip olmaları gereken nitelikler belirlenerek standartlaşılmalıdır. Vesâyet kurumu tarafından vasilerin eğitimi için zorunlu ve her yıl tekrarlanan eğitim programları düzenlenmelidir.

Vasi atanması için mahkeme kararının verilmesinde geçen süre, ya vasi atanmasında zaman sınırlaması açısından bir üst sınır getirilerek ya da ilgili vesâyet kurumuna vasi atama yetkisini verecek gerekli kanunî düzenlemeyi yaparak asgariye düşürülebilir. Çocuğun refakatsiz olduğunun tespiti akabinde sosyal hizmet kurumuna girişine kadarki süreç için geçici vasi atanabilir. Buradaki amaç çocuğun refakatsiz olduğuna

162 Çalışma kapsamında incelenen ülkelerde refakatsiz çocuklara dair detaylı istatistikî bilgi söz konusudur; kaç tane refakatsiz çocuk olduğu, cinsiyetleri, menşe ülkeleri, ortalama ne kadar sürede başvuruya dair karar verildiği, kaç tanesine vasi atandığı gibi. Ancak Türkiye’de ne yazık ki refakatsiz çocuklara dair sayısal veri yok denecek kadar azdır. Bu belirsizlik, sosyal hizmetlerin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi açısından önemli bir eksiklik olarak görülmektedir (Reyhan Atasü Topçuoğlu ve Sultan Ebru Bulgurcuoğlu, “Türkiye’de ve Almanya’da Refakatsiz Göçmen Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler” in Hatice Pars (ed), *Türk-Alman Çalışmaları Serisi II* (Nobel 2021) 330, 337). Bakanlık ile yapılan görüşmede refakatsiz çocuklara dair çok yoğun bir sirkülasyonun olduğu, bir anda yüksek sayıda çocuğun tespit edildiği, ancak günün sonunda gece yarısı bir kısmının kaldıkları yeri terk ettikleri ve bir daha ulaşılamadıkları, benzer nedenlerle de kaydı veri tutmanın zorlaştığı ifade edilmiştir.

163 Refakatsiz çocuk sayısının çok, ancak vasi sayısının ise az olması nedeniyle vasinin çocuğa yeterince zaman ayıramaması, refakatsiz çocukların temsilinde öne çıkan problemlerden biridir.

164 Aslında NIDOS, adeta bizdeki Çocuk Esirgeme Kurumu gibidir; ancak farklı olarak daha özerk ve salt refakatsiz çocuğun vesâyeti ve koruyucu aileler ile ilgilidir. Dolayısıyla daha dar alanda daha özelleşmiş olarak çalışmaktadır.

165 İnsan Hakları Eylem Planı ve Uygulama Takvimi (2021) 108 <https://insanhaklariylemplanı.adalet.gov.tr/resimler/%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_Eylem_Plan%C4%B1_ve_Uygulama_Takvimi.pdf> Erişim Tarihi 10 Eylül 2022.

dair kaydın alınmasının ardından, onu yasal olarak temsil edecek kişinin bir an önce atanması ve hakkındaki tüm işlemlerin o temsilci gözetiminde gerçekleşmesidir. Belki ilk tespitten sonraki aşamada salt başvuru sürecini takip etmek ve yönetmek üzere kayyım da atanabilir. Bu noktada yeniden, refakatsiz çocukların önce çocuk oldukları; dilini, kültürünü ve yaşam tarzını hiç bilmedikleri bir ülkede tek başına oldukları hatırlanmalıdır.

Korunmaya muhtaç yabancı çocuk sayısının öngörülemez bir şekilde bir anda artmasıyla çocuk mahkemelerinin iş yükünün fazlaştığı bir gerçektir. Çocuk mahkemesi koruyucu ve destekleyici tedbir kararı vermeden önce çocuk hakkında hazırlanan sosyal inceleme raporunu inceler ve ona göre tedbirin gerekliliği hakkında karar verir¹⁶⁶. Tedbir kararlarının nasıl yerine getirileceği konusunda hazırlanan uygulama plânı da mahkemenin onayına sunulur¹⁶⁷. Yine mahkeme, tedbire dair karar verdikten sonra en geç üçer aylık sürelerle sosyal çalışma görevlilerine tedbirin uygulanma sürecini ve tedbirden beklenen amacın gerçekleşip gerçekleşmediğini denetlemek amacıyla rapor hazırlattırır ve düzenlenen rapora göre çocuk hakkında tedbir kararına ya da herhangi bir tedbire yer olmadığına karar verir¹⁶⁸. Her bir çocuk özelinde rapor ve planların incelenmesi şeklindeki döngü, kural olarak çocuk on sekiz yaşını doldurana dek devam eder; hatta hâkim çocuğun üniversiteye devamı için ilgili tedbirin eğitim öğretim sonuna kadar devam etmesine karar verebilir¹⁶⁹. Tedbir kararı duruşma yapılmaksızın verilebilirken vesayete dair kararların ancak duruşma yapılarak verilmesi, çocuk mahkemelerinin iş yükünü iyice ağırlaştırmaktadır. Bu anlamda tüm dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumundaki Türkiye'nin belki de ihtisaslaşmış göç mahkemelerini yapılandırması düşünülmelidir.

Çoğu zaman yanlarında kimlik, pasaport gibi kişilerin varlığını tanıtan vatandaşlık bilgilerinin yer aldığı herhangi bir belge taşımayan bu çocukların kendilerini temsil etmek üzere avukat tayin etmeleri mümkün olamamaktadır. Uygulamada temsilcisi olmayan refakatsiz çocuklara ehliyetleri ya da yabancı kimlik numaraları olmadığı gerekçesiyle vekâletname çıkarılmadığı; adli yardımdan¹⁷⁰ faydalanmaları amacıyla uluslararası korumalarının talep edildiğinde de vekâletnameleri olmadığı için avukatların başvuruya erişimine izin verilmediği; benzer şekilde hakkında sınır dışı kararı verilmiş olan refakatsiz çocuk için mahkemeye yapılan başvurunun yine

166 Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik m 8/11.

167 ibid m 18/1.

168 ibid m 18/4.

169 ibid m 11/3.

170 Refakatsiz çocukların adli yardımdan yararlanabilmesi için karşılıklılık şartının yerine gelmesi gerekmektedir (HMK m 334/3). YUKK'a göre vatansız kişiler (m 51/1/c) ve uluslararası koruma statüsü sahibi yabancılar (m 88/1) için karşılıklılık şartı aranmayacaktır. Dolayısıyla uluslararası koruma başvurusu aşamasında kural olarak karşılıklılık şartı aranacaktır. Diğer yandan adli yardıma yapılan talebin kabulüyle atanan avukata vekâletname verilmesi gerekmektedir (Türkiye Barolar Birliği Adli Yardım Yönetmeliği m 6/b/1) (RG 30.03.2004/25418). Atanan avukatın yükümlülüğü vekâletnamenin yokluğunda sona erer (m 6/b/2).

vekâletname olmadığı gerekçesiyle dikkate alınmadığı şeklindeki gerekçelerle refakatsiz çocuğa kendiliğinden yardımda bulunmak isteyen ve bu anlamda davaya katılmak isteyen ya da çeşitli yardımlarda onun adına hareket etmek isteyen avukatların ve sivil toplum kuruluşlarının talepleri mahkemeler tarafından reddedilmektedir¹⁷¹. Yine yabancı kimlik numaralarının verilmesinin gecikmesiyle nedeniyle de vasi atanması ve vekâletname çıkarılmasında problemler yaşanmaktadır¹⁷². Halbuki “avukat yardımından faydalanma, avukat ile temsil edilme, avukata erişim” AİHM’e göre, AİHS’nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. madde kapsamındadır¹⁷³. Bu husus, Anayasamızın 36. maddesi de benzer şekilde hak arama hürriyeti kapsamında dikkate alınmaktadır. Bu doğrultuda ülkeye giriş yapan çocuğa atanan vasiyle eş zamanlı olarak çocuğu yasal olarak temsil edecek bir avukat da tayin edilmeli¹⁷⁴ ve refakatsiz çocuklar özelinde vekâletname olmaksızın avukatların hizmet sunabilmesi sağlayacak yeni bir düzenleme oluşturulmalıdır¹⁷⁵.

Pek tabii vasinin, refakatsiz çocuğun bir anlamda velisi olması, çocuğu muhatabı olduğu tüm işlemlerde temsil ediyor olması; kendisini ilgilendiren işlemler hakkında yeterince bilgisi olmayan çocuğun, yanlış kişiler elinde sömürülmesi endişelerini de beraber getirmektedir. İşte tam da bu nedenle geliştirilecek bir vasi eğitim programı ile salt bu işe kanalize olmuş, sığınma süreci ve refakatsiz çocuklara dair bilgisi olan ve çocukların inşa edecekleri yeni hayatlarında gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlarıyla birebir ilgilenecek kişilere ihtiyaç vardır. Refakatsiz çocuklara özgü olarak kurulan vasilik sistemiyle, çocukların Türkiye’de geçirdikleri süre içinde topluma uyum sağlamları, gelişim, katılım ve korunma haklarının sağlanması güvence altına alınacaktır¹⁷⁶.

Sonuç olarak Türk hukuk sisteminde refakatsiz çocukların mevzuat ve uygulamadan kaynaklanan problemlerinin, refakatsiz çocukların temsiline özgülümlenmiş standartların ve rehber ilkelerin bulunmayışından kaynaklandığı rahatlıkla ifade edilebilir¹⁷⁷. Bu anlamda refakatsiz çocukların tek bir çatı altında onlara özgü olarak hukukî temsiline dair etkili bir düzenleme yapılması ile yine onlara özgülümlenmiş kurumların oluşturulması, Türkiye’nin BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’den doğan yükümlülükleri ile de uyumlu olacaktır.

171 Öztürk, Taner ve Konaç (n 10) 135, 137; Helsinki Yurttaşlar Derneği (n 117) 48.

172 Helsinki Yurttaşlar Derneği (n 117) 47. Kimlik numarasının verilmesinin hızlandırılması için süre sınırlamalarının getirilmesi önerilmektedir, bkz Öztürk, Taner ve Konaç (n 10) 76.

173 European Court of Human Rights, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Updated on 30 April 2022, 81-83. Ayrıca bkz Salduz v Turkey App no 36391/02 (ECHR, 27 November 2008).

174 Bu manada 6284 sayılı Kanunu Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un (Kabul Tarihi: 08.03.2012, RG 20.03.2012/28239) Bakanlığın çocuklara yönelik açılan idarî, cezaî, hukukî her tür davaya ve çekışmesiz yargıya müdahil olmasına izin veren 46. maddesinin yetersiz olduğu, hukuk klinikleri ya da yardımcı hukuk personeli uygulamaları ile baroların çocuklara dair davalara katılabilmeleri için barolara bu alanda yetki tanınabileceği de önerilmektedir. Bu konuda bkz Öztürk, Taner ve Konaç (n 10) 19.

175 Öztürk, Taner ve Konaç (n 10) 144.

176 Atasü Topçuoğlu (n 2) 75.

177 Öztürk, Taner ve Konaç (n 10) 16.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Teşekkür: Bu çalışmanın ortaya çıkarılmasındaki katkılarından ötürü Çocuk Mahkemesi Emekli Hâkimi Sayın Gökten Koçoğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Acknowledgement: I would like to thank Gökten Koçoğlu, Retired Judge of the Juvenile Court, for her contribution to the discovery of this study.

Bibliyografya/Bibliography

- Acar Umut A, *Vesâyet Kurumu ve Vasinin Sorumluluğu* (Seçkin Yayıncılık 2021).
- Akıntürk T ve Ateş D, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku II. Cilt* (21. Bası, Beta 2019).
- Årsredovisning 2021 <https://www.migrationsverket.se/download/18.6b4387bd17dc72a9925fec/1645777608413/Migrationsverket_A%CC%8AR_2021.pdf> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- Asylum Information Database by European Council on Refugees and Exiles, “Identification-Belgium” <<https://asylumineurope.org/reports/country/belgium/asylum-procedure/guarantees-vulnerable-groups/identification/>> Erişim Tarihi 31 Ağustos 2022).
- Asylum Information Database by European Council on Refugees and Exiles, “Statistics-the Netherlands” <<https://asylumineurope.org/reports/country/netherlands/statistics/>> Erişim Tarihi 31 Ağustos 2022.
- Asylum Information Database by European Council on Refugees and Exiles, Legal Representation of Unaccompanied Children Sweden (2022) <https://asylumineurope.org/reports/country/sweden/asylum-procedure/guarantees-vulnerable-groups/legal-representation-unaccompanied-children/#_ftn4> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- Atasü Topçuoğlu R, *Türkiye’de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Araştırması* (İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansı ve Uluslararası Göç Örgütü 2013).
- Atasü Topçuoğlu R ve Bulgurcuoğlu SE, “Türkiye’de ve Almanya’da Refakatsiz Göçmen Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler” in Hatice Pars (ed), *Türk-Alman Çalışmaları Serisi II* (Nobel 2021).
- Belçika Vesâyet Kanunu için <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2002122445&table_name=loi> Erişim Tarihi 31 Ağustos 2022.
- Bouma H, López M, Knorth E ve GrietensBriefing H, Briefing on the Dutch Child Protection System” (2016) Hestia 1 için <<http://www.projecthestia.com/wp-content/uploads/2015/03/POLICY-BRIEFING-NL.pdf>> Erişim Tarihi 5 Eylül 2022.
- Caritas International <<https://www.caritasinternational.be/en/projects/asylum-migration-en/umr-guardianship/>> Erişim Tarihi 31 Ağustos 2022.
- Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, “Action Plan on Unaccompanied Minors (2010-2014)”, SEC (2010)534.
- Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, “The protection of children in migration”, COM (2017) 0211 final (2017).

- Communication From The Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, “EU strategy on the rights of the child”, COM (2021) 142 final (2021).
- Committee on the Rights of the Child, Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin, General Comment No. 6, CRC/GC/2005/6 (2005).
- Council of the European Union, Directive 2013/33/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)—Conditional confirmation of the final compromise text with a view to agreement, Interinstitutional File: 2016/0222 (COD) (2018).
- Council of Europe Action Plan on Protecting Vulnerable Persons in the Context of Migration and Asylum in Europe (2021-2025).
- Council of Europe, “Effective guardianship for unaccompanied and separated children in the context of migration, Recommendation”, CM/Rec(2019)11 of the Committee of Ministers (2020).
- Crawley H, *Child First, Migrant Second: Ensuring That Every Child Matters* (Immigration Law Practitioners’ Association 2006).
- Çeçen Demir A, “Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocuklara Vasi ve Kayyım Atanması” in Nuray Ekşi (ed) *Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocuklar İçin Adalete Erişimin Güçlendirilmesi Projesi El Kitabı* (Türkiye Adalet Akademisi 2018) 43-48.
- Çelikaksoy A ve Wadensjö E, “Ensamkommande barns och ungas väg in i det svenska samhället” (2018) 3 Delmi.
- Çelikel A ve Erdem BB, *Milletlerarası Özel Hukuk* (17. Basım, Beta 2021).
- Çelikel A ve Gelgel G, *Yabancılar Hukuku* (Yenilenmiş 27. Bası, Beta 2022).
- Çiçekli B, *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Yargıtay Kararları* (Seçkin Yayıncılık 2014).
- Diñç C, “Velâyetin Kaldırılması” (2004) 54 (1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 255-309.
- Directive 2013/32/EU of The European Parliament and of The Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection (recast), (2013) L 180/60.
- Directive 2013/33/EU of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast), (2013) L 180/96.
- Dural M, Öğüz T ve Gümüş MA, *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku* (Filiz Kitabevi 2021).
- Dutch Civil Code <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook01.htm>> Erişim Tarihi 1 Eylül 2022.
- Ekşi N, *Milletlerarası Yetki* (2. Bası, Beta 2000).
- Ekşi N, *Türkiye’ye Sığınan Yabancıların Aile ve Şahsın Hukuku Davaları* (Beta, 2021).
- Esen E, *Türk Hukukunda Yabancıların İkamet İzinleri* (Beta 2019).
- European Commission, Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection and for the content of the protection granted and amending Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents, COM (2016) 466 final 49 ve European Commission, Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a common procedure for international protection in the Union and repealing Directive 2013/32/EU, COM (2016) 467 final 15.

- European Commission, “The New Pact on Migration and Asylum documents” (2020).
- European Guardianship Network <<https://www.egnetwork.eu/about/history/>> Erişim Tarihi 1 Eylül 2022.
- European Guardianship Network, Towards a European Framework of Guardianship Institutions (2010).
- European Migration Network, *Children in Migration Netherlands national contribution to the EMN study on ‘Children in Migration’* (2021).
- European Migration Network, *Unaccompanied minors in Belgium Reception, Return and Integration Arrangements* (2009).
- European Union Agency for Fundamental Rights, “Guardianship for children deprived of parental care” (2015).
- European Parliamentary Research Service, Briefing-Children’s rights in the EU Marking 30 years of the UN Convention on the Rights of the Child (2019).
- European Union Agency for Fundamental Rights, *Guardianship Systems For Unaccompanied Children in The European Union Developments Since 2014* (Publication of the European Union 2022).
- European Court of Human Rights, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Updated on 30 April 2022, 81-83. Ayrıca bkz Salduz v Turkey App no 36391/02 (ECHR, 27 November 2008).
- Eurostat, “Children in migration-asylum applicants” <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Children_in_migration_-_asylum_applicants> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- Eurostat, “Asylum 2021: asylum decisions and unaccompanied minors” <<https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220504-1>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- Eurostat, “Asylum applicants considered to be unaccompanied minors-annual data” <<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00194/default/table?lang=en>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- Föräldrabalk (1949:381) <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/foraldrabalk-1949381_sfs-1949-381#K11> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- För dig som är god man, förvaltare eller förmyndare, Göteborgs Stads <<https://goteborg.se/wps/portal/enhetsida/for-dig-som-ar-god-man-forvaltare-eller--formyndare>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- Framtagen Av Riksförbundet Frivilliga Samhallsarbetare, *Vad ska en god man hjälpa mig med?* (2018) <<https://rfs.se/wp-content/uploads/2018/08/RFS-Barnmaterial-webb.pdf>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- Gençcan ÖU, *Vasilik Hukuku* (Yetkin Yayınları 2022).
- Gençcan ÖU, *Türk Medenî Kanunu’nda Kayımlık ve Yasal Danışmanlık* (Yetkin Yayınları 2022).
- GİB, “Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler” <<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- GİB, “Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu” <<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022).
- Graeve KD, Vervliet M ve Derluyn I, “Between Immigration Control and Child Protection: Unaccompanied Minors in Belgium” 2017 (15) 1 Social Work and Society International Online Journal 1-13.

- Gümüş MA, *Türk Medenî Hukukunda Kayıymlık* (Vedat Kitapçılık 2006).
- Helsinki Yurttaşlar Derneği, *Askıya Alınmış Çocukluk: Türkiye’de Sığınma Arayan Ailesinden Ayır Düşmüş Çocukların Durumu* (2010).
- Human Rights Watch, *Seeking Refuge Unaccompanied Children in Sweden* (2016) <https://www.hrw.org/report/2016/06/09/seeking-refuge/unaccompanied-children-sweden#_ftn1> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- İnsan Hakları Eylem Planı ve Uygulama Takvimi (2021) 108 <https://insanhaklarieylemplani.adalet.gov.tr/resimler/%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_Eylem_Plan%C4%B1_ve_Uygulama_Takvimi.pdf> Erişim Tarihi 10 Eylül 2022.
- Kalverboer K, Zijlstra E, Os C, Zevulun D, Brummelaar M ve Beltman D, “‘It is a house but it isn’t my home’ Unaccompanied minors in the Netherlands and the care facility in which they flourish best” (2016) 1-16.
- Karataş K, “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme” (2007) 18 (2) Toplum ve Sosyal Hizmet 7-20.
- Karataş K, Rittersberger H, Atasü Topçuoğlu R, Demir OÖ, *Türkiye’de Refakatsiz Çocuklara Erişim ve Çocuğun Yüksek Yararına Yönelik Hizmet Sunumunun Teşvik Edilmesi Projesi Değerlendirme Raporu* (2014).
- Kılınç AN, “Türk Hukukunda Koruyucu Aile Sözleşmesi ve Koruyucu Aile ile Çocuk Arasındaki Hukukî İlişkinin Değerlendirilmesi” (2020) 28 (3) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1217-1261.
- Kilkelly U, Rap S, Coron G ve Moschos G, *Promoting child-friendly approaches in the area of migration, Standards, guidance and current practices* (Council of Europe 2019).
- Koçoğlu G, “Çocuk Koruma Açısından Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocuklar” in Nuray Ekşi (ed) *Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocuklar İçin Adalete Erişimin Güçlendirilmesi Projesi El Kitabı* (Türkiye Adalet Akademisi 2018) 27-35.
- KOREV, *Refakatsiz Sığınmacı Çocuklar Çalıştayı Sonuç Raporu* (2017) 10 için <<https://www.korev.org.tr/files/document/refakatsiz-siginmaci-calistayi.pdf>> Erişim Tarihi 29 Ağustos 2022.
- KOREV, “Koruyucu aile olma ve evlat edinme hakkında her şey” <<https://www.korev.org.tr/post/37/%22koruyucu-aile-olma-ve-evlat-edinme-hakkinda-her-sey%22#:~:text=Koruyucu%20ailelikte%20ise%20bu%20r%C4%B1zaya,ve%20koruyucu%20aile%20%C3%A7ocukla%20tan%C4%B1%C5%9F%C4%B1r>> Erişim Tarihi 29 Ağustos 2022.
- Lag (2005:429) *om god man för ensamkommande barn* <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2005429-om-god-man-for-ensamkommande-barn_sfs-2005-429> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- Lag (1904:26 s.1) *om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap* <https://lagen.nu/1904:26_s.1#K4P4S1> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/2-hukuk-dairesi-e-1998-2440-k-1998-3856-t-30-03-1998>> Erişim Tarihi 9 Eylül 2022.
- “Mağdur çocuklara Türkiye kucak açtı” <<https://www.milliyet.com.tr/gundem/magdur-cocuklara-turkiye-kucak-acti-2896319>> Erişim Tarihi 29 Ağustos 2022.
- Migrationsverket, *People and public authorities you meet* <<https://www.migrationsverket.se/English/Private-individuals/Protection-and-asylum-in-Sweden/Children-seeking-asylum/Without-parents/Your-rights.html>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.

- “More about NIDOS” <<https://www.nidos.nl/en/home/missie-en-visie-van-nidos/>> Erişim Tarihi 1 Eylül 2022.
- Muktedir L, *Yargıtay Uygulamasında Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun* (Seçkin Yayıncılık 2014).
- Nalçacıoğlu Erden HZ, “Yabancıların Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi” 2022 12(1) Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 898-970.
- NIDOS 2018 Jaarverslag <https://www.nidos.nl/wp-content/uploads/2019/05/jv2018_270519_LR.pdf> Erişim Tarihi 5 Eylül 2022.
- Özkan H, Açıklamalı ve İctihatlı Sulh Hukuk Davaları ve Tatbikatı Vesâyet ve Kayımlık (*Legal* 2015).
- Öztan B, *Aile Hukuku* (6. Bası, Turhan Kitabevi 2015).
- Reneman M, “Identification of asylum seekers with special reception and procedural needs in the Dutch asylum procedure”, UNCHR VU Migration Law Working Paper Series 16 (2018).
- Öztürk N, Taner G ve Kontacı E, *Çocukların Adalete Erişim Hakkı Çerçevesinde Hukuki Yardım Hizmetlerine Dönük İhtiyaç Analizi* (Türkiye Barolar Birliği 2019).
- Serdar İ, “Koruyucu Aile” Prof. Dr. Seyfullah Edis’e Armağan, (Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları 2000) 467-508.
- Silav Ö, *Refakatsiz Çocukların İyilik Hallerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi* (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2022).
- Sizer M, *Ülkeden Uzaklaştırmaya İlişkin Kararlarda Çocukun Yüksek Menfaati İlkesinin Rolü* (Yetkin Yayınları 2021)
- States Parties to the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol <<https://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b73b0d63.pdf>> Erişim Tarihi 31 Ağustos 2022.
- Statista, Number of asylum applications from unaccompanied minors in Sweden from 2011 to 2022 <<https://www.statista.com/statistics/1299862/sweden-number-asylum-applications-unaccompanied-minors/>> Erişim Tarihi 6 Eylül 2022.
- şanlı C, Esen E ve Ataman Figanmeşe İ, *Milletlerarası Özel Hukuk* (9. Basım, Beta 2021).
- Swedish Migration Agency (2021) için <<https://bit.ly/3u9qGCJ>> Erişim Tarihi 6 Eylül 2022.
- TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu, “Göç ve Uyum Raporu” (2018).
- Tiryakioğlu B, *Milletlerarası Özel Hukukta Çocuklara İlişkin Kurallar* (TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı 1991).
- “Tjej och ny i Sverige” <<https://www.youtube.com/watch?v=eDOrBpimna0>> Erişim Tarihi 6 Eylül 2022.
- Töre N, *Avrupa Yollarında Kayıp Göçmen Çocuklar* (Turhan Kitabevi 2022).
- Tunç S, Refakatsiz Çocuk ve Gençlerin Kurum Bakımı ve Sonrasına İlişkin Deneyimleri (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2022).
- TÜİK, “Uluslararası Göç İstatistikleri” (2019) <<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2019-33709>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- TÜİK, “İstatistiklerle Gençlik” (2021) <<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2021-45634>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.

- Türk Kızılayı, “Türk Kızılayı’nın Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocuklara İlişkin Faaliyetleri” in Nuray Ekşi (ed) *Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocuklar İçin Adalete Erişimin Güçlendirilmesi Projesi El Kitabı* (Türkiye Adalet Akademisi 2018) (89-97).
- Uluslararası Göç Örgütü, “Uluslararası Göç Hukuku No. 31”, in Richard Perruchoud ve Jillyanne Redpath Cross (eds), *Göç Terimleri Sözlüğü* (2. Baskı IOM 2013).
- Ulus Karataş AE, “Geçici Koruma Altındaki Suriye Vatandaşlarının Çocuk Yaşta Evliliklerinin Mukayeseli Hukuka ve Türk Hukukuna Göre Geçerliliği” (2020) 78 (1) İstanbul Hukuk Mecmuası 21-81.
- UNHCR, “Global Trends: Forced Displacement in 2021” (2021).
- UNHCR, “Turkey Fact Sheet” (2022) 1 <<https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/03/UNHCR-Turkey-Factsheet-February-2022.pdf>> Erişim Tarihi 16 Ağustos 2022.
- UNHCR, Guidelines for the Alternative Care of Children (2009).
- UNHCR, Guidelines on Policies and Procedures in Dealing with Unaccompanied Children Seeking Asylum (1997).
- UNHCR Guidelines on Formal Determination of the Best Interests of the Child (2006).
- UNHCR, Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children (2004).
- Usta S, “Koruyuculuk mu, Evlâtlık mı? Bir Çocuk Bakım ve Koruma Modeli Olarak Koruyucu Aile ve Türkiye Uygulaması” in Yasemin Güllüoğlu Altun (ed), Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye 80. Yıl Armağanı (2018) 21-57.
- Wildt LR, Melin E, Ishola P, Dolby P, Murk J and Pol P, *Overview of family-based reception for unaccompanied minors in the EU Member States*, (NIDOS 2015).
- “Vad ska en god man hjälpa mig med?” <<https://www.youtube.com/watch?v=VHzLcrCq8rM>> Erişim Tarihi 6 Eylül 2022.
- Vad ingår i uppdraget?, Göteborgs Stads için <<https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/for-dig-som-ar-god-man-forvaltare-eller--formyndare/god-man-for-ensamkommande-barn/uppdraget-som-god-man/vad-ingar-i-uppdraget%3F>> Erişim Tarihi 7 Eylül 2022.
- Vannelli M, “The Unaccompanied Child’s Right to Legal Assistance and Representation in Asylum Procedures under EU Law” (2022) 11 (1) 11 Laws 1-18.
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten, “Factsheet Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (AMV’ers)” (2016) <<https://vng.nl/sites/default/files/publicaties/2018/20160531-factsheet-amv.pdf>> Erişim Tarihi 5 Eylül 2022.
- Yıldız E ve Gürsoy S, *Kayımlık ve Kayıym Katılımıyla Görülmesi Gereken İşler ve Davalar* (Vedat Kitapçılık 2007).
- Zijlstra E, Rip J, Beltman D, Os C, Knorth EJ ve Kalverboer M, “Unaccompanied minors in the Netherlands: Legislation, policy, and care” (2017) 15 (2) Social Work and Society International Online Journal 1-20.

